

LUNDS
UNIVERSITET

”Alla vet, men ingen säger något”

En studie om en lag om anonyma vittnen kan öka vittnesbenägenheten

Av: Emma Skogan & Louise Sanderberg

LUNDS UNIVERSITET

Rättssociologiska institutionen

Kandidatuppsats (RÄSK02)

Vårtermin 2017

Handledare: Eva Friis

Examinator: Anna Sonander

Abstract

The aim of this study is to shed light on today's witness situation. People are not willing to testify in court because of the fear of threat and pressure from criminal gangs. Because of this, we have examine how anonymous witness can increase the witness tendency among individuals with former criminal background. Anonymous witness is a suggestion from political parties in Sweden to become a law to help protect the witness and to help people with a criminal background to testify against their former gang members. To examine how anonymous witness can increase the witness tendency, we have done interviews with seven people who is working on the non-profit organization Fryshuset in Sweden, or have somehow a connection to the organization. These people either have been working with people with a criminal background for a long period of time or people who has a criminal background and a history in criminal gangs and in criminal networks. The study has a theoretical basis by Eugen Ehrlich theory about state law and living law and Travis Hirschi's theory about social bond. The people we have interviewed has given us answers on whether anonymous witness can increase the witness tendency and if not, what other options can help increase the witness tendency.

Nyckelord: Anonyma vittnen, gängkriminalitet, kriminella nätverk, vittnesbenägenhet

Förord

Vi vill först ge ett stort tack till alla de respondenter som ställt upp och givit oss möjligheten att utföra arbetet. Utan er hade inte denna studie funnits och ni har inte bara tillfört ett bra material, ni har även öppnat upp er själva och delat med er av egna högst personliga livsberättelser och erfarenheter. Tack.

Vi vill också rikta ett stort tack till vår handledare, Eva Friis, som bidragit med råd och kunskap under uppsatsens gång. Tack.

Emma Skogan & Louise Sanderberg

Lund, maj 2017

Förkortningar

BRÅ – Brottsförebyggande rådet

RB – Rättegångsbalken

RH – Rättsfall från hovrätten

Innehållsförteckning

1. Inledning	7
2. Problemformulering	8
2.1 Syfte och frågeställning.....	8
3. Rättssociologisk relevans	9
4. Avgränsning	11
5. Disposition	11
6. Anonyma vittnen i Sverige	12
6.1 Förslaget om en lag om anonyma vittnen.....	13
6.2 Anonyma vittnen i andra länder	14
7. Nuvarande lagstiftning - att vittna	15
7.1 Vittneskydd.....	15
7.2 Svenskt rättsfall rörande anonyma vittnen	15
8. Tidigare forskning	16
8.1 Tillvägagångssätt av litteraturundersökning.....	16
8.2 Svensk tidigare forskning	17
8.3 Internationell tidigare forskning.....	18
9. Teoretiskt ramverk	20
9.1 Living law.....	20
9.2 Sociala band	21
9.3 Teoretisk koppling till studien.....	22
10. Metod och material	23
10.1 Metodologiska processen	23
10.2 Intervjuer	25
10.2.1 Intervjuguide	26
10.2.2 Urval i intervjuerna.....	27
10.2.3 Respondenter	27
10.3 Verifiering av metod och material.....	28
10.4 Etiska överväganden.....	29
11. Resultat av intervjuerna	29
11.1 Sammanställning av intervjuer med personer som arbetar med individer som har eller har haft en tidigare kriminell livsstil: A, B, C	30
11.1.1 Arbetsroller	30
11.1.2 Synen på den rådande våldsbrottsligheten	30
11.1.3 Vittne till ett brott	32
11.1.4 Anonyma vittnen	34

11.1.5 Alternativa åtgärder för att fler ska vittna	36
11.2. Sammanställning av intervjuer med personer som har tidigare koppling till gängkriminalitet och kriminella nätverk.....	36
11.2.1 Arbetsroll/Kriminella livsstilen	36
11.2.2 Synen på den rådande våldsbrottsligheten.....	37
11.2.3 Vittne till ett brott	38
11.2.4 Anonyma vittnen	39
11.2.5 Alternativa åtgärder för att fler vill vittna.....	40
11.3 Sammanfattning av intervjuer med person A, B och C som arbetar med personer som befinner sig i en kriminell livsstil eller har befunnit sig i en kriminell livsstil	40
11.4 Sammanfattning av intervjuer med person D, E, F och G som har en tidigare koppling till gängkriminalitet och kriminella nätverk	41
12. Analys	42
12.1 Analys utifrån Ehrlichs´ s Living law & Hirschis´ s Sociala band.....	42
13. Slutsats.....	45
13.1 Avslutande diskussion.....	47
14. Framtida forskning	48
15. Källförteckning.....	50
15.1 Tryckt litteratur:	50
15.1.2 Elektronisk litteratur:.....	50
15. 2 Internetkällor:	51
15.3 Offentligt tryck:.....	52
15.4 Rättskällor:	52
15.5 Rättsfall:	53
15.6 Vetenskapliga artiklar:	53
Appendix	54

1. Inledning

En dag är en man på väg till en rättegång för att vittna. Mannen i fallet är även målsägande eftersom han har blivit misshandlad. Han ska vittna mot en tidigare medlem i det kriminella gänget Black Cobra. När mannen kommer fram till en busshållplats stoppas han av två män som frågar om han är vittne. Han svarar osäkert, och blir skjuten i benet, vilket vidare resulterade i att rättegången ställdes in (Svenska Dagbladet, 2010, 26 maj).

Att vittnen i en större uträkning idag inte vågar vittna i domstol är ett problem som uppmärksammats såväl i media som av andra aktörer inom rättsväsendet.

Anmälningssbenägenheten och viljan att ställa upp som vittne i domstol påverkas negativt av att kriminella nätverk och gäng hotar vittnen (Brå, 2008, s. 7 – 8). Enligt åklagarmyndigheten ökar och förändras ständigt den organiserade brottsligheten och gängkriminaliteten i Sverige. Åklagarmyndigheten menar att samhället och rättsväsendet bör utvecklas och förbättras i takt med att den organiserade brottsligheten förvärras (Åklagarmyndigheten, organiserad brottslighet, 2017).

En eventuell lösning på problemet med att vittnen hotas av kriminella nätverk och gäng är ett förslag till ny lagstiftning om anonyma vittnen i domstol. En av de som förespråkar en lag om anonyma vittnen är brottsofferjourens förbundsordförande Sven-Erik Alhem. Han menar att vittnen inom vissa gängrelaterade våldsbrott bör vara anonyma eftersom vittnen i dessa former av brottmål riskerar mer hot än andra vittnen. Enligt Alhem kommer fler att vilja vittna om de har en möjlighet att vara anonyma. Genom denna åtgärd menar Alhem att gängkriminaliteten kan bekämpas (TV4 Nyheterna, 2017, 22 februari). Kristdemokraterna säger också att förslaget om en lag om anonyma vittnen ger bättre underlag för tidigare gängmedlemmar att vittna i domstol (Kristdemokraterna, 2013). Därav riktas förslaget om anonyma vittnen till personer med tidigare gängkriminell bakgrund (Bekämpa gängkriminaliteten - från ord till handling, 2013, s. 9).

Det finns dock invändningar mot förslaget om en lag om anonyma vittnen. Advokaten Ulrika Borg är emot en lag om anonyma vittnen. Borg menar att en lag om anonyma vittnen kan skada rättssäkerheten. Eftersom rättssäkerheten innebär att den tilltalade har rätt att veta vem som vittnat (TV4 Nyheterna, 2017, 22 februari).

2. Problemformulering

Anmälningsbenägenheten påverkas av att kriminella gäng och kriminella nätverk trakasserar och hotar vittnen (Brå 2008, s. 7 – 8). De kriminella gängen har också genom deras hot och trakasserier mot vittnen skapat en bild av att det är farligt att vittna, trots att det generellt sett mestadels är ofarligt att vittna enligt polisen (Polisen, 2016, Vara vittne).

De personer som väljer att avsluta sin kriminella livsstil genom att exempelvis hoppa av ett gäng är utsatta som vittnen. Vittnenas tidigare samhörigheter och kontakter med gänget kan påverka i vilken utsträckning och under vilka omständigheter de vill och kan vittna efter att de avslutat den kriminella livsstilen. På grund av deras utsatta situation som vittnen är det enligt oss av relevans att värdera hur en lag om anonyma vittnen kan leda till att vittnesbenägenheten ökar, eftersom en lag om anonyma vittnen delvis syftar till att underlätta för personer med tidigare kriminell bakgrund att vittna.

Problemet med att vittnen hotas och kan skadas av gängrelaterad brottslighet är värd att värdera och studera av olika anledningar. En anledning är att avsaknad från vittnets muntliga bevis kan leda till att rättegångar ställs in. Bevisbristen påverkar rättens effektivitet negativt på så sätt att brottmål inte blir uppklarade. En annan anledning är att misstänkta personer som släpps fria på grund av bristande bevis kan signalera till de kriminella gängen att påtryckningar och hot mot vittnen kan fortskrida, vilket kan leda till att vittnen avstår från att vittna i domstol (Brå, hot mot brottsoffer och vittnen, 2008).

2.1 Syfte och frågeställning

Vårt syfte med studien är att belysa problemet med att personer med tidigare koppling till gängkriminalitet och kriminella nätverk avstår från att vittna för att de kan hotas av kriminella gäng. Vi vill därför ta reda på hur en lag om anonyma vittnen kan vara ett effektivt sätt att få fler att vittna i brottmål som anknyter till gängkriminalitet. För att vi därefter ska kunna värdera om en lag om anonyma vittnen bör införas i Sverige eller inte. Vi avser att värdera om en lag om anonyma vittnen bör införas i Sverige utifrån respondenternas svar om hindrande och främjande faktorer för hur en lag om anonyma vittnen kan öka vittnesbenägenheten. Värderingen om en lag om anonyma vittnen bör införas har för avsikt att ske genom en bedömning av värdet mellan de främjande och hindrande faktorerna. Detta kommer utföras med en kvalitativ ansats bestående av intervjuer med individer som har tidigare koppling till gängkriminalitet och kriminella nätverk samt de personer som arbetar med individer som har eller har haft en kriminell livsstil.

Den första frågan i frågeställningen kompletteras med en underfråga för att ta reda på om det finns uppfattningar om andra alternativa åtgärder med bättre effekt än en lag om anonyma vittnen och hur de alternativa åtgärdernas effektivitet upplevs hos respondenterna.

Underfrågan kan uppfattas som en ja/nej fråga. Vi har valt denna form av fråga på grund av att vi inte vill utgå från att det redan finns uppfattningar om alternativa åtgärder hos respondenterna. Om det finns uppfattningarna om alternativa åtgärder kan dessa enligt oss utveckla en förståelse för vad som kan göras för att öka vittnesbenägenheten hos personer med tidigare koppling till gängkriminalitet och kriminella nätverk vid brottmål som anknyter till gängkriminalitet. Syfte ska besvaras med frågeställningen som presenteras nedan:

Fråga 1. Hur kan en lag om anonyma vittnen vara effektiv i den betydelsen att den kan leda till att vittnesbenägenheten ökar i brottmål som anknyter till gängkriminalitet hos personer med en tidigare koppling till kriminella gäng och kriminella nätverk?

Fråga 2. Finns det uppfattningar om andra alternativa åtgärder med bättre effekt än en lag om anonyma vittnen hos respondenterna? Hur ser alternativerna ut? och hur upplevs deras effektivitet?

3. Rättsociologisk relevans

Rättssociologin är i sin helhet intresserad av förhållandet mellan rätten och samhället och kan ha sin grund i olika utgångspunkter. Studiens rättssociologiska relevans grundar sig i den norska professorn Ragnar Knophs andra utgångspunkt, rättens inverkan på samhället (Mathisens, 2005, s. 18). Knoph betonar också vikten av att samhällslivet är en förutsättning för att rätten blir till och efterlevs i praktik (Stuevold Lassen, 1993, s. 2).

Vårt forskningsområde är av rättsociologisk relevans eftersom forskningsfrågorna och syftet utgår från rättens inverkan på samhället. Vi avser att värdera hur en lag om anonyma vittnen kan öka vittnesbenägenheten och påverka en del av samhällets medborgare att vittna i en högre utsträckning, vilket styrker den rättsociologiska relevansen. Mathiesen säger att rätten, exempelvis att lagstiftningen, alltid verkar tillsammans med andra förhållanden. För att lagstiftningen ska fungera och efterlevas krävs det enligt Mathiesen att motivation finns hos de människor lagen ska verka på. I de fall där motivationen inte finns, kan den skapas på olika sätt. Motivationen hos de individer lagen ska verka på kan exempelvis skapas genom löfte om belöning eller via negativa sanktioner (Mathiesen, 2005, s.

30 – 31). De svaren på hur en lag om anonyma vittnen kan öka vittnesbenägenheten, kan liknas vid vilka sätt det finns en motivation att följa lagen för personer med tidigare koppling till gängkriminalitet och kriminella nätverk. En lag om anonyma vittnen lockas med belöningen, på så sätt att vittnen kan vara anonyma, för att lösa problemet med att vittnen hotas av kriminella nätverk och gäng, vilket också styrker den rättssociologiska relevansen.

Forskningsområdets rättssociologiska relevans kan utvecklas genom att applicera ämnet på Matthias Baiers matris som syftar till att illustrera hur sociala och rättsliga normer påverkar varandra i samhället och rättsväsendet. Matrisen består av fyra olika rutor i form av en kvadrat. I de två rutorna till höger visas två typer av sociala normer. Dessa två typer av normer är sociala normer och består av börtat- normer och praktiska -normer. Börtat-normerna, högst upp till höger, talar om hur någonting ska och bör vara i samhället. De praktiska-normerna, längst ner till höger, talar om hur någonting i praktiken går till i samhället. Rutorna till vänster beskriver de rättsliga normer utifrån lagen. De rättsliga normerna är uppdelade på samma sätt som de sociala normerna. Lagens börtat-normer, högst upp till höger, hänvisar till lagföringsprocessen. Lagens praktiska-normer, längst ner till vänster, talar om hur lagen tillämpas i praktiken (Baier, 2013 s. 59 – 61).

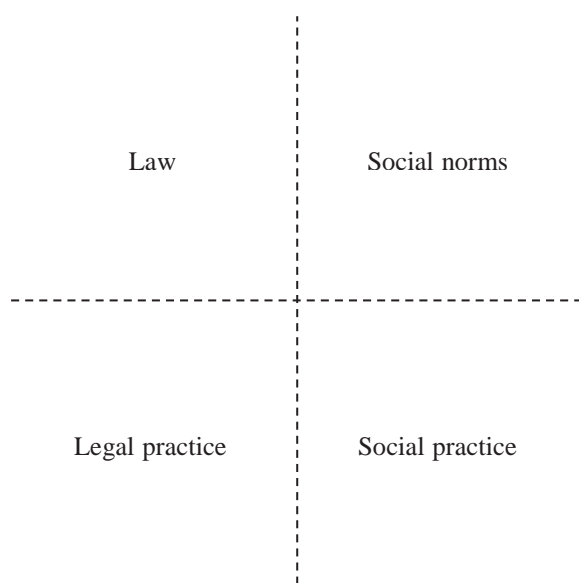

Figure 4.1 Matrix with Categories and Properties of Norms (Baier, 2013, s. 60)

De kriminella gängen och de kriminella nätverken har genom hot och påtryckningar mot vittnen, tillfört en social börat-norm som säger att det är/ska vara farligt att vittna, vilket har påverkat vittnesbenägenheten. Den sociala praktiska-normen hänvisar att få vittnen i praktiken vågar vittna på grund av att de kriminella gängen och de kriminella nätverken hotar dem. Den sociala praktiska-normen har på så sätt påverkat lagens praktiska-norm, eftersom rätten inte kan lagföra utan vittnets muntliga bevis. Bristen på de muntliga bevisen har påverkat lagens börat-norm i och med att det diskuteras om en lag om anonyma vittnen ska införas. Ämnet är av rättsociologisk relevans eftersom de kriminella gängen och de kriminella nätverken har påverkat rättsväsendets effektivitet att lagföra eftersom det resulterat i förslag på ny lagstiftning (ibid).

4. Avgränsning

Det framgår av motioner och politiker att en lag om anonyma vittnen främst syftar till att öka vittnesbenägenheten hos personerna med koppling till gängkriminalitet, kriminella nätverk och organiserad brottslighet inom brottmål som anknyter till gängkriminalitet (Motion 2009/10:Ju343). Denna studie avser att endast värdera hur vittnesbenägenheten kan öka vid en lag om anonyma vittnen hos personer med en tidigare koppling till gängkriminalitet och kriminella nätverk. Personer med tidigare koppling till gängkriminalitet och kriminella nätverk är utsatta som vittnen, i och med sina bakgrunder (Brå, hot mot brottsoffer och vittnen, 2008).

5. Disposition

Studien innehåller 15 kapitel. Kapitel ett innehåller en inledning för att belysa problemet med att vittnen avstår från att vittna för att de kan hotas av kriminella gäng och kriminella nätverk. Därefter följer en presentation av det valda ämnesområdet. Kapitel två innefattar en problemformulering som syftar till att definiera det problemet vi har valt att värdera. I kapitel två presenteras avsnitt 2.1 där syftet med studien frågeställningen förklaras.

I kapitel tre förklaras studiens rättsociologiska relevans utifrån Thomas Mathisens definition av rättssociologi. Den rättsociologiska relevansen motiveras också med hjälp av Matthias Baiers teori om hur sociala och rättsliga normer påverkar varandra. I kapitel fyra förklaras det i vilken utsträckning studien kommer att avgränsas.

Kapitel fem innehåller studiens disposition. I kapitel sex presenteras en

bakgrund som förklarar hur en lag om anonyma vittnen diskuteras i Sverige. Detta kapitel innehåller avsnitt 6.1 som förklarar förslaget om en lag om anonyma vittnen. I avsnitt 6.2 förklaras det huruvida anonyma vittnen används i andra länder. I kapitel sju förklaras den nuvarande lagstiftningen. Kapitel sju innehåller en överblick av den nuvarande lagstiftningen i Sverige. Detta kapitel innehåller två avsnitt, vittnesskydd i avsnitt 7.1 och svenska rättsfall rörande anonyma vittnen i avsnitt 7.2.

Kapitel 8.1 beskriver den tidigare forskningens tillvägagångssätt och i avsnitt 8.2 behandlas den svenska tidigare forskning och i avsnitt 8.3 behandlas den internationella tidigare forskningen där vittnessituationen förklaras ur ett internationellt perspektiv. I kapitel nio presenteras studiens teoretiska ramverk. De teorier som behandlas är Euguen Ehrlich's teori Living law och Travis Hirschis teori om sociala band.

Kapitel tio behandlar metoden och materialet. Detta kapitel innehåller den metodologiska processen i avsnitt 10.1 vidare i avsnitt 10.2. motiveras valet av intervjuer och i avsnitt 10.2.1 förklaras intervjuguiden. I avsnitt 10.2.2 berättar vi hur urvalet av intervjuerna har genomförts och i avsnitt 10.2.3 förklarar vi hur respondenterna kommer att benämnas i studien. Avsnitt 10.4 innehåller en verifiering av metod och material. Avsnitt 10.5 behandlar etiska överväganden.

I kapitel elva presenteras resultatet utifrån fem olika teman. Avsnitt 11.3 och 11.4 sammanfattar resultatet från dels intervjuerna med personer som har arbetat med individer med en tidigare kriminell bakgrund samt personer som har en tidigare koppling till gängkriminalitet och kriminella nätverk.

Kapitel tolv innehåller en analys och i avsnitt 12.1 analyseras resultatet utifrån tidigare nämnda teorier. I kapitel 13 sammanfattas studiens slutsatser och avsnitt 13.1 behandlar studiens avslutande diskussion. Kapitel 14 innehåller framtida forskning. I kapitel 15 finns en källförteckning.

6. Anonyma vittnen i Sverige

I detta kapitel presenteras det hur förslaget om en lag om anonyma vittnen har tagits emot i Sverige, vilka motioner som har presenterat förslaget om en lag om anonyma vittnen samt vilka för och nackdelar det finns med förslaget. I motionen *Anonymitet för vittnen* (Motion 2011/12:Ju284) framtagna av Socialdemokraterna i oktober 2011 redogör partiet hur vittnen regelbundet hotas. Vittnen hotas och på grund av detta drar de tillbaka sina vittnesmål eller menar att de har hittat på händelsen. De vittnen som däremot vidhåller sin berättelse kan

många gånger behöva vittnesskydd och skyddad identitet under en längre tidsperiod. Människor ställer sig därför frågan om det är lämpligt att ställa upp som vittne i brottmål där den åtalade är medlem i ett kriminellt nätverk eller gäng menar Louise Malmström och Johan Löfstrand (Motion 2011/12:Ju284). De menar vidare att en lag om anonyma vittnen kan vara ett sätt att minska risken med att vittnen hotas och därmed avstår från att vittna. I motionen anger Louise Malmström och Johan Löfstrand att anonyma vittnen är en lag som bör tillämpas i svensk lagstiftning. I motionen framför även Madeleine Lejonhufvud, professor i straffrätt, sin åsikt och där hon menar att anonyma vittnen bör införas men att det däremot ska få ske först efter en särskild domstolsprövning och vid angivna förutsättningar. I motionen belyser och bekräftar Malmström och Löfstrand vidare Brottsofferjourernas Riksförbund åsikt. Malmström och Löfstrand menar att Sverige bör införa anonyma vittnen i de fall där grov organiserad brottslighet förekommer. Brottsofferjourernas Riksförbund menar vidare att anonyma vittnen ska tillåtas inom förhör hos polis samt inför domstol, men det ska ske under Europadomstolens rättspraxis (Motion 2011/12:Ju284).

I en annan motion *Sekretessbelagd identitet vid vittnesmål i domstol* (Motion 2009/10:Ju343) framtagen av Kristdemokraterna (KD) talar Ingemar Vänerlov om att rädslan för att vittna har under de senaste åren ökat. De vittnen som känner till de kriminella nätverkens verksamhet tigger, eftersom att vittnen vet att de inte har något annat val när de riskerar sina liv om de talar med polisen. Personer som har "golat" för att de är insatta i gängets verksamhet har blivit mördade eftersom de har valt att tala med polisen. Det kan i sin tur leda till att det hindrar människor till att vilja vittna, på grund av att rädslan för att bli hotad och utsättas för våld är för stor. Vänerlov menar vidare att varje gång som de kriminella nätverken förblir ostraffade så stärks deras makt. Kriminella Mc-gäng och förortsgäng har en tydlig struktur där de vittnen som har en anknytning till de kriminella inte är villiga att vittna mot dem, dels på grund av lojalitet men också på grund av rädsla för konsekvenserna (Motion 2009/10:Ju343).

6.1 Förslaget om en lag om anonyma vittnen

Förslaget om en lag om anonyma vittnen kan ses som ett förslag till ändring av ny lagstiftning. Formellt sett skulle förslaget kunna benämnas som ett lagförslag, men på grund av att det kan vara vilseledande vill vi förtydliga att förslaget endast har presenterats i motioner och inte i propositioner och förarbeten. Vi kommer i studien på så sätt benämna anonyma vittnen "en lag om anonyma vittnen".

6.2 Anonyma vittnen i andra länder

Anonyma vittnen används i Norge, Danmark, Nederländerna och i Storbritannien. I Norge infördes anonyma vittnen sommaren 2001 och i Danmark infördes anonyma vittnen under 2002. I Norge ansågs gängkriminalitet vara ett allt större hot mot rättssamhället och det fanns en oro för hur konsekvenser av hot och våld från gängkriminella kunde leda till. Även vad de skulle ha för påverkan för straffrättsapparatusens effektivitet. Regeringen i Norge införde därför ett regelverk som skulle underlätta processen att åtala kriminella men samtidigt ta hänsyn till vittnen och andra aktörer på ett tillfredsställande sätt (Motion 2009/10:Ju343).

I Straffprocessloven står det att domaren ska begära vittnets namn, födelsedatum, yrke, bostadsort samt förhållande till den tilltalade och målsägande. I straffprocessloven *Lov om rettergangsmåten i straffesaker*, 130a§ infördes däremot anonyma vittnen som ett undantag till huvudregeln. Anonyma vittnen ska därmed endast användas vid absolut nödvändiga fall. För att ett vittne ska vara anonymt ska de uppfylla fyra krav. Det första kravet innefattar måltyp, det vill säga om vittnets roll i målet och det är endast i vissa straffbestämmelser det finns en anledning för rätten att besluta om anonyma vittnesmål. Det ska innefatta grövre brott som exempelvis dråp, grov misshandel, sexualbrott, frihetsberövanden och mordbrand. För att kunna avgöra om ett vittne ska vara anonymt krävs det att det finns en så kallad farosituation för vittnet vilket innebär att det ska finnas en risk för att vittnet utsätts för allvarlig brottslighet som kränker liv, hälsa eller frihet för vittnet eller någon i vittnets närhet samt att vittnets identitets röjs. Ett annat krav är att det ska vara högst nödvändigt att vittnet är anonymt samt att det finns ett krav som ska se till i hur stor utsträckning den tilltalades rätt till ifrågasättande av vittnes trovärdighet begränsas vid anonyma vittnesmål. Det är därmed centralt för den tilltalade att känna till vittnets identitet för att kunna försvara sig. Ytterligare ett krav för att anonymt vittnesmål ska kunna beslutas är att statsadvokaten ska ge en begäran om det (Straffprocessloven, *Lov om rettergangsmåten i straffesaker* 2017).

I Norge finns det tio stycken statsadvokaten och dessa finns på nivån under riksadvokaten som kan jämföras med Sveriges riksåklagare. Om samtliga krav eller villkor är uppfyllda så kan rätten besluta om anonyma vittnesmål. När det genomförs så kan det ske på olika sätt, exempelvis att vittnets namn inte röjs, att det inte ges uppgifter som kan leda till att vittnets identitet blir känd eller att fysiska samt att tekniska åtgärder kan sättas i verket för att hålla vittnets identitet hemlig. Dessa åtgärder kan göras i kombination eller var för sig (ibid).

7. Nuvarande lagstiftning - att vittna

Vittnen är värdefulla bevismaterial i svensk straffprocess. För att utföra en så effektiv brottsbekämpning som möjligt, så krävs det att vittnen ställer upp och vittnar. Med detta beaktat råder det i Sverige en allmän vittnesplikt. Detta kan tolkas som den allmänna vittnesplikten, enligt (RB) 36 kap 1 § ”Var och en, som inte är part i målet, får höras som vittne” (SFS 1942:740). Personer är därmed skyldiga att vittna i domstol om den misstänkta personen, dess försvarare och/eller åklagare anser att detta skulle vara nödvändigt (Polisen, 2016) Enligt RB 36 kap. 7 § “Den som skall höras som vittne skall vid vite kallas att infinna sig vid förhandling inför rätten. I kallelsen till vittnet skall lämnas behövliga uppgifter om parterna och målet samt i korthet anges vad förhöret gäller. Vittnet skall även erinras om sina rättigheter och skyldigheter enligt 20 och 23 – 25 §” (SFS 1987:747). Det finns undantag vid vittnesplikten. Enligt RB 36 kap. 13 § “Ed får inte avläggas av den som är under femton år; eller den som på grund av en psykisk störning befinns sakna erforderlig insikt om betydelsen av ed. Ej heller må i brottmål ed avläggas av någon den tilltalade närstående, som avses i 3 §” (SFS 1991:1549).

7.1 Vittneskydd

Rätten kan vidta åtgärder för att skydda vittnet för eventuellt obehag eller hot. Enligt RB 36 kap 18 § “Rätten får besluta att en part eller en åhörare inte får vara närvarande vid ett vittnesförhör om det finns anledning att anta att vittnet av rädsla eller annan orsak inte fritt berättar sanningen på grund av partens eller åhörarens närvaro, eller om parten eller åhöraren hindrar vittnet i hans eller hennes berättelse genom att falla honom eller henne i talet eller på annat sätt”. “När en vittnesberättelse enligt första stycket lämnas i en parts frånvaro, skall parten om möjligt få följa förhöret genom en ljudöverföring eller en ljud- och bildöverföring. Om detta inte kan ske, skall vittnesberättelsen återges i behövlig omfattning när parten åter är närvarande. Parten skall beredas tillfälle att ställa frågor till vittnet” (SFS 2005:683).

7.2 Svenskt rättsfall rörande anonyma vittnen

I den svenska domstolen har varje åtalad rätt till att underrättas om vittnets identitet. Rättssäkerheten implicerar att den åtalade måste ha kunskap om vittnets identitet för att vidare kunna försvara sig. Advokat Ulrika Borg menar vittnet i målet kan ha avsikt att ljuga för att sätta dit den åtalade. Om exempelvis den åtalade har koppling till gängkriminalitet och

kriminella nätverk finns det en risk att vittnet kan ses som en fiende till den åtalade (TV4 Nyheterna, 2017, 22 februari). Lagstiftningen tillåter med andra ord inte anonymitet hos vittnen vid rättegång, trots förbudet har anonymitet hos vittnen ändå dykt upp i praxis (RH 2001:71). Vi har valt att inte ytterligare gå djupare in på rättsfallet där anonymitet behandlats i praxis, på grund av att det inte är av relevans för studiens syfte. Vi anser däremot att det är viktigt att nämna att anonymitet har behandlats i praxis.

8. Tidigare forskning

8.1 Tillvägagångssätt av litteraturundersökning

I den inledande fasen av studien utfördes en litteraturundersökning, i syfte att kartlägga och påvisa redan existerande forskning kring problemet med att vittnen hotas av kriminella gäng inom både svensk och internationell forskning. Den tidigare forskningen syftar också till att visa en lags möjligheter att öka vittnesbenägenheten. Den svenska tidigare forskningen består av en rapport från Brottsförebyggande rådet (Brå) som syftar till att påvisa problemet med att vittnen hotas av organiserad brottslighet i Sverige genom otillåten påverkan (Brå, 2008, s. 8).

Den genomförda litteraturundersökningen för den internationella tidigare forskningen består av internationella vetenskapliga artiklar inom ramen för valt ämnesområde. Denna tidigare forskning behandlar och redovisar problemet med att kriminella gäng, kriminella nätverk och organiserad brottslighet hotar vittnen. Forskningen visar också hur länder har försökt att få fler att vittna genom åtgärder som exempelvis vittnesskyddsprogram och lag och hur länderna resonerar kring åtgärderna. Den tidigare internationella forskningen syftar också till att påvisa att problemet med att vittnen hotas av gängkriminalitet och kriminella nätverk är ett globalt problem och att åtgärder som kan öka vittnesbenägenheten är viktiga för att föra forskningen framåt. Litteraturundersökning avser att undersöka alla typer av vittnen.

I den berörda litteraturundersökningen av den internationella tidigare forskningen är samtliga vetenskapliga artiklar skrivna på engelska och dessa studier är utförda på olika kontinenter i världen. Artiklarna finns i databaserna Lubsearch och EBSCO där sökorden: Witness, gangs, gang, organized crimes, anonymity, används i olika kombinationer i form av (AND) och (OR). Witness (AND) gang resulterade i två lämpade artiklar för den tidigare forskningen. Dessa artiklar är skrivna av Katie McDonough och James Carr i databasen Lubsearch. Söksträngen witness (AND) organized crime ledde till en artikel skriven av Fred Montanio i

databasen Lubsearch. Witness (AND) anonymity ledde till en artikel skriven av Andra Le Roux-Kemp i databasen EBSCO. Urvalet i artikelsökningen utgörs ifrån inkluderings- och exkluderingskriterier. Vi har valt att inkludera Lubsearch och EBSCO som databaser när vi har sökt efter artiklar. Vi har endast valt artiklar skrivna på engelska, dessa artiklar har varit 'peer reviewed'. Artiklarna är skrivna mellan år 1987 – 2016. Vid sökning av artiklar har funktionen 'avancerade sökningar' använts för att kunna kombinera flera sökord i samma söksträng. Vi har valt att exkludera ljudupptagningsfiler och publikationer som är skrivna på andra språk än engelska.

8.2 Svensk tidigare forskning

För att undersöka och ta reda på kunskap inom svenska tidigare forskningen kring uppsatsens ämnesområde, mer specifikt en lags möjligheter att öka vittnesbenägenheten, har sökningar gjorts i databaserna Lubsearch och EBSCO för att finna relevanta vetenskapliga artiklar. Den svenska tidigare forskningen kring hur vittnesbenägenheten kan ökas genom en lag, visade sig vara bristfällig. Det resulterade i att inga relevanta artiklar kunde återfinnas. Enligt oss kan detta möjligtvis bero på att en lag om anonyma vittnen inte finns i Sverige, utan endast har lagstiftats i andra länder (Motion 2009/10:Ju343). För att fylla de kunskapsluckor som den svenska tidigare forskningen lämnade efter sig kring en lags möjlighet att öka vittnesbenägenheten, ansåg vi också att en internationell tidigare forskning kunde komplettera den svenska tidigare forskningen. Vi vill däremot påvisa att det finns ett problem med att vittnen hotas av organiserad brottslighet i Sverige genom att lyfta Brå's rapport om otillåten påverkan mot brottsoffer och vittnen.

I rapporten *Otillåten påverkan mot brottsoffer och vittnen* skriven av utredarna Johanna Skinnari, Linda Weding och Lars Korsell för Brottsförebyggande Rådet (Brå) lyfts problemet med att vittnen och brottsoffer hotas av bland annat organiserad brottslighet genom otillåten påverkan. Undersökningen som författarna har genomfört visar att det är mer förekommande att brottsoffer hotas än vad det är att vittnen hotas. Anledningen till varför brottsoffer och vittnen hotas är främst på grund av att gärningsmannen vill kontrollera brottsoffret eller vittnet. Författarna nämner däremot att otillåten påverkan har en minimal betydande roll för den organiserade brottsligheten till skillnad från relationsvåld där otillåten påverkan har en allt större betydelse. Otillåten påverkan sker främst i anknytning till grundbrottet och om det inte gör det sker denna påverkan vid huvudförhandlingen (Brå, 2008, s. 8 – 9).

I rapporten framkommer det att otillåten påverkan kan få allvarliga konsekvenser, främst för brottsoffer och vittnen, men även deras anhöriga. Den otillåtna påverkan försvårar bearbetningsprocessen för de brottsoffer och de vittnen som påverkas och en följd av den otillåtna påverkan kan vara att brottsoffer och vittnen inte står kvar vid sina berättelser och därmed avstår från att vittna. Bristen på vittnesmål i domstol kan leda till att gärningspersoner går fria. Dessa gärningspersoner kan därmed i sin tur fortsätta med den kriminella verksamheten och otillåten påverkan mot brottsoffer och vittnen. Brottsoffer och vittnen som utsätts för otillåten påverkan kan enligt Brå's rapport få ett minskat förtroende för rättsväsendet (ibid, s.9 – 10). Det är enligt författarna av rapporten svårt att förebygga otillåten påverkan som sker i samband med ett grundbrott, men en viktig åtgärd är att sprida fakta bland ungdomar om att otillåten påverkan i rättsak är ett brott och att detta brott har ett högt straffvärde (ibid, s.10).

Vid utförandet av undersökningen genomfördes det intervjuer med bland annat brottsoffer, vittnen, poliser åklagare, domare och advokater. Rapportens slutsats påvisar att det är den organiserade brottsligheten som skrämmer vittnen från att vittna. Däremot hotar den organiserade brottsligheten i de flesta fall personer som befinner sig nära den brottsliga verksamheten (ibid, s. 115).

8.3 Internationell tidigare forskning

Vittnen hotas runt om i världen hotas av kriminella gäng och personer som har koppling till kriminella nätverk. I James Carrs artikel *Kill the snitch* (2016) talar författaren om vittnens utsatthet vid en förhandling och Centralamerikas rädsla för att vittna mot gängrelaterad brottslighet. Många gånger väljer vittnen att avstå från att vittna på grund av den korruption som finns inom rättsväsendet i Centralamerika och på grund av de hot och påtryckningar som vittnen kan utsättas för. Carr nämner också att det inte bara finns en rädsla hos individer som ska vittna mot gängrelaterad brottslighet. Rädslan finns även hos domare och åklagare som ska driva mål mot kända gängmedlemmar (Carr, J. 2016, s. 1324). I Carrs artikel finns ett fall som beskriver hur en tjej vid namn Rocio Brenda Henriquez-Rivas såg sin far bli brutalt misshandlad och mördad av det ökända gänget M- 18 i El Salvador. Rocio Brenda flydde fältet efter att hon bevittnat brottet på sin far. Hon kunde identifiera de två misstänkta och valde därefter att vittna i domstol. Männen dömdes till fängelse. Några år efter rättegången flydde Rocio Brenda till USA där hon sökte asyl. Hon var tvungen att fly landet eftersom hon var livrädd för hot av det gänget hon vittnat mot i fallet där hennes far blev mördad (Carrs, J.

Henriquez-Rivas v. Holder. 2016, s. 1313 – 1314). I Rocio Brendas fall blev de två männen fällda för brottet tack vare Rocio Brendas vittnesmål. Dessvärre ledde vittnesmålet till att Rocio Brenda flydde landet av rädsla för hot av gänget. Carr (2016, ibid) hävdar att många brottmål inte alltid leder till rättegång eller en dom som i Rocio Brendas fall (Carr, J. 2016, ibid).

Artikeln *Combating Gang-Perpetrated Witness Intimidation with Forfeiture by Wrongdoing* är skriven av Katie McDonough. McDonough skriver i artikeln att ett flertal vittnen har blivit mördade av gängmedlemmar på grund av deras vittnesmål. McDonough skriver även att gäng inom urbaniserade områden, effektivt och strategiskt eliminerar vittnen inom våldsbrott. I en undersökning av *the 2000 national youth gang* presenterades det att 66 procent hade rädsla för att vittna mot gängrelaterad brottslighet (McDonough, K. 2013, s.17).

I en annan artikel *Unintended Victims Of Organized Crime Witness Protection* skriven av Fred Montanio, beskriver Montanio hur problemet med att vittnen hotas av kriminella gängmedlemmar och kriminella nätverk kan lösas genom att ge vittnen till organiserad brottslighet skydd (Montanio, 1987, s. 404) I USA skapades därför ett vittnesskyddsprogram, *Federal witness security program*, i ett försök att få fler att vittna mot organiserad brottslighet (ibid, s. 405). Programmet var frivilligt att gå med i (ibid, s. 393). Inom programmet erbjöds oftast en möjlighet till nystart i livet genom ny identitet i en ny stad i utbyte mot vittnesmål och vittnets delaktighet i fortsatt utredning (ibid, s. 394). Problemet med programmet var att flera vittnen själva var före detta kriminella medlemmar i gäng eller var familjemedlemmar till någon som var aktiv i ett gäng. Programmet gav rätt att skydda men det fanns få dokumentationer eller uppföljningar på hur det faktiskt fungerade (ibid, s. 394).

I artikeln *Witness anonymity and the South African criminal justice system* belyser författaren Andra Le Roux-Kemp problemet med att människor inte vittnar på grund av rädsla. Le-Roux Kemp syfte med artikeln är att undersöka om en lag om anonyma vittnen hade kunnat öka vittnesbenägenheten och om en lag om anonyma vittnen skulle kunna vara ett sätt att skydda vittnen (Le Roux-Kemp, 2010 s. 352). I artikeln förklaras anonyma vittnen och hur anonymitet vid vittnesmål har tillämpas i Storbritannien, Nya Zeeland och Queensland i Australien.

Storbritanniens anonymitetslag från 2008 innehåller fem stycken åtgärder som innebär ett anonymitetsskydd för vittnet. Dessa fem åtgärder innebär att (1) vittnets identitet som exempelvis namn ska hemlighållas och ska raderas ur utredningen, (2) vittnet ska

använda en pseudonym (3) vittnet blir inte tillfrågad om någon specificerad beskrivning som kan innebära att vittnet blir identifierat (4) vittnet kan screenas till en viss grad (5) vittnets röst ska utsättas för en modulering till en viss utsträckning (ibid s, 356).

I Queensland i Australien finns det en möjlighet för vittnen att inte få sina identiteter röjda. Det gäller däremot endast vittnen som arbetar eller har arbetat i brottsbekämpande myndigheter. Nya Zeeland hade tidigare en liknande lag som Queensland, som innebar att endast exempelvis poliser kunde vara skyddade under anonymitet vilket sedan ändrades till att alla vittnen hade möjlighet att vittna under anonymitet om deras liv var i fara (ibid s. 356 – 357). Samtliga länder som har en lag om anonyma vittnen använder sig i väldigt få fall av anonymitet vid vittnesmål enligt Le Roux-Kemp. Tre vittnen har enligt artikeln blivit erbjudna anonymitet vid fall i Nya Zeeland, men ingen av dessa vittnen ställde upp som anonymt vittne. Samtliga tre fall var brottmål som berörde gängkriminalitet (ibid s. 364). Le Roux-Kemp har avslutningsvis delade meningar om anonyma vittnen. Le Roux-Kemp uttrycker att den tilltalade har rätt till en rättvis rättegång och att anonyma vittnen innebär en orättvis behandling av den anklagade. Le Roux-Kemp säger däremot att anonyma vittnen behövs för att skydda vittnen med tanke på att skydd för vittnen i utsatta situationer är nödvändigt.

9. Teoretiskt ramverk

I följande avsnitt kommer de två teorier presenteras som studien kommer att analyseras utifrån. Studien utgår ifrån Eugen Ehrlichs rättssociologiska teori *living law* samt Travis Hirschis teori om sociala band. Studiens frågeställning kommer också utifrån resultatet besvaras med ovan nämnda teorier. Teorierna syftar till att ge en förklaring till hur en lag om anonyma vittnen kan öka vittnesbenägenheten hos personer med tidigare koppling till gängkriminalitet och kriminella nätverk samt hur deras sociala band till samhället har en inverkan på deras vittnesbenägenhet.

9.1 Living law

Eugen Ehrlichs rättssociologiska teori om levande rätt (*living law*) presenterades 1911. Ehrlich talar om att det finns en inre ordning hos människan och att regler kommer ifrån människan själv, det vill säga att normer kommer ifrån människan och den sociala gruppen

och påtvingas dem inte utifrån (Cotterrell, 1992, s. 27 – 28). Ehrlich menar vidare att den levande rätten (*living law*) växer fram av associationer och att dessa associationer skapas i relation till andra människor då den levande rätten införlivas hos medborgarna. Alla människor lever i associationer (*gesellschaftlichen Verbände*) som är formella eller informella grupperingar av olika typer och vissa associationer är reglerade av staten (ibid, s. 30).

Den skrivna rätten (*state law*) det vill säga de statliga lagarna och förordningarna är enligt Ehrlich, politiska instrument för makthavarna. Lagar som står i strid med den levande rätten får inga långvariga verkningar. Den skrivna rättens normer och lagar måste tas emot av samhället och införlivas för att dessa ska vara effektiva (Stjernquist, Widerberg: 1989, s. 17). Ehrlich menar att sanktioner från staten (*state law*) samspelar med de sanktionerna från de grupperingar och de sociala reaktioner och att *state law* är vidare en förstärkning av *living law* (Cotterrell, 1992, s. 30).

9.2 Sociala band

Travis Hirschi teori om sociala band behandlar möjliga orsaker till ett socialt avvikande beteende på individnivå. Hirschi beskriver ett avvikande beteende som ett resultat av att individens band till samhället är svagt eller har brutit helt (Engdahl & Larsson 2011, s. 61). De sociala banden utgår från fyra olika komponenter som Hirschi menar är av relevans för att bibehålla social kontroll och därigenom vara lyhörd för de samhällliga normer som existerar. Den första komponenten är anknytning, vilket kan beskrivas som att individen bör känna samhörighet med de normer och åsikter som existerar i samhället (ibid. s. 62). Den andra komponenten, åtagande, syftar till att individen ska vara uppbunden mot det konventionella samhället och att denne ska kunna förlora på att avvika från normerna och då exempelvis begå ett brott. Hirschi menar att investerad tid, kraft och pengar kan skapa ett band till samhället som samspelar med de normativa reglerna som existerar (ibid). Den tredje komponenten handlar om individens delaktighet. Genom att en individ deltar i samhällliga aktiviteter, som exempelvis arbete, ökar delaktigheten och därmed minskas motivationen för individen att begå brott. Genom att vara delaktig, ha åtagande och känna anknytning får individen en övertygelse som hjälper denne att efterleva de normativa och moraliska regler som resterande del av samhället lever efter (ibid. s. 63). Övertygelse är således den fjärde komponenten. Anknytning, åtagande, delaktighet och övertygelse utgör de sociala band som i kombination av att tillhöra och bidra till ett välmående samhälle, kan motverka brottslighet och vidare

avvikande beteende. Hirschi menar vidare att de olika banden stärker varandra genom att samverka och inkludera individen i samhället på flera nivåer samtidigt (ibid).

9.3 Teoretisk koppling till studien

En person med tidigare koppling till gängkriminalitet och kriminella nätverk har redan implementerade normer och associationer (Cotterell, 1992, s. 27 – 28). När denna person exempelvis hoppar av ett gäng eller ett kriminellt nätverk kan de sociala banden till gänget minska, vilket bidrar till att personen skapar sig en starkare koppling och sociala band till samhället. Personer som har av olika anledningar, hoppat av eller brutit sitt kriminella mönster, kan utveckla sämre sociala band till gänget eller det kriminella nätverket, samtidigt som de sociala banden till samhället och de samhälleliga normerna stärks. Styrkan i de sociala banden är avgörande för hur stark bärare av normer en person är. När någon väljer att bryta ett kriminellt mönster är det därför viktigt att stärka personens sociala band till samhället. Om detta inte sker finns det en risk att personen återfaller i den kriminella livsstilen (Engdahl & Larsson 2011, s. 61). Denna process är oftast individuell och sker privat genom interaktion med personer och nya relationer. Processen kan stödjas genom olika samhälleliga insatser för att stärka de sociala banden till samhället. Genom att ingå i sociala sammanhang och känna tillhörighet växer en ny grupptillhörighet fram, det kan handla om att känna tillhörighet på arbetsplatsen, en förening eller ett socialt nätverk (ibid).

En lag om anonyma vittnen kan ses som rätten och statens sätt att kontrollera den levande rätten. Personer är mindre villiga att vittna idag och för att motverka detta och för att fler ska våga ställa upp som vittne har förslaget om anonyma vittnen presenterats. Förslaget kan ses som ett försök av staten (*state law*) att kontrollera medborgarna. Den levande rätten (*living law*) kan exempelvis vara de normer och värderingar som växer fram och förstärks i interaktion mellan kriminella gängmedlemmar, desto starkare dessa sociala band är desto starkare blir också gruppens normer (*living law*) (Stjernquist, Widerberg: 1989, s. 17). Genom att ha möjligheten att vittna anonymt kan en individ bygga upp ett socialt band med samhället, av att följa rätten (*state law*). Individer som vanligtvis inte hade vittnat skulle kunna vittna på grund av anonymiteten då rädslan för att vittna är stor. De sociala bandet till rätten kan utvecklas efter ett anonymt vittnesmål då känslan av tillhörighet till samhället stärks genom att bidra till samhället och rättsväsendet (Engdahl & Larsson 2011, s. 63). En tidigare gängmedlem går från att ha varit bärare av gängets normer (*living law*) till att bli allt mer bärare av samhällets normer (*state law*). Däremot behöver anonymiteten inte innebära att

den bidrar till en känsla av tillhörighet och starkare sociala band till samhället. Istället kan det vara så att individer med tidigare bakgrund som gängkriminell har för starka sociala band till sitt tidigare gäng och detta påverkar individen på så vis att hen aldrig kommer att vittna mot dessa (ibid, s. 61).

10. Metod och material

Studien består av kvalitativ forskning utifrån en kvalitativ datainsamling för att besvara frågeställningen huruvida personer med tidigare koppling till gängkriminalitet och kriminella gäng anser hur förslaget om anonyma vittnen är effektivt i den benämningen att den ökar vittnesbenägenheten vid brottmål som anknyter till gängkriminalitet (Denscombe, 2009, s. 367). Forskningsmetoden innefattar semistrukturerade intervjuer¹ (Bryman, 2008, s. 206). Studiens urval av respondenter är personer med tidigare koppling till gängkriminalitet och kriminella nätverk samt personer som arbetar med ovanstående individer utan egen kriminell bakgrund. Dessa personer arbetar eller har någon gång haft en koppling till den ideella organisationen Fryshuset. Fryshuset är en stiftelse med en verksamhet som främst riktar sig till ungdomar och finns på flera platser runt om i Sverige. Fryshusets övergripande syfte är att låta ungdomar synas höras och bli bekräftade samt att främja ungdomars passioner och hjälpa dem in i samhället och ut i arbetslivet/skolan och bort från kriminalitet och utanförskap. På varje Fryshus bedrivs projekt, inom de övergripande verksamheterna, som arbetar med olika metoder för att hjälpa ungdomar att ta sig ur kriminalitet och utanförskap, men även att stärka ungdomarnas självkänsla (Fryshuset, 2017). Denna studie avgränsas till tre av sex Fryshus i Sverige. Informationen från respondenterna kommer inte kunna härledas tillbaka till ett specifikt Fryshus.

10.1 Metodologiska processen

Den metodologiska processen för insamlandet av materialet presenteras i sex huvudsakliga steg för att förtydliga tillvägagångssättet, med hjälp av Fosters studie (Bryman, 2008, s. 346). I steg ett formulerades utgångspunkten för studien. Utgångspunkten behandlade hur en lag om anonyma vittnen kan öka vittnesbenägenheten, eftersom det finns ett problem med att kriminella gäng och kriminella nätverk hotar vittnen, som kan styrkas av den tidigare

¹ Transkriberingar finns tillgängliga för examinator. Ljudinspelningar kommer att raderas efter examination.

forskning och kan återfinnas i motioner (Motion 2009/10:Ju343). Det framgår också i flera motioner att personer med tidigare koppling till kriminella gäng och kriminella nätverk kan vara utsatta som vittnen, på grund av deras kriminella bakgrund. Därför formulerades frågeställningar som berörde hur en lag om anonyma vittnen kan öka vittnesbenägenheten hos personer med tidigare koppling till gängkriminalitet och kriminella nätverk.

I steg två inom processen valde vi ut relevanta platser och undersökningspersoner för studien. Med tanke på att en lag om anonyma vittnen bland annat har som syfte att öka vittnesbenägenheten hos personer med en tidigare koppling till gängkriminalitet och kriminella nätverk, är det de personer som är studiens respondenter. För att vi ska få en bredare bild om hur personer med tidigare koppling till kriminella gäng och kriminella nätverk kan ha för åsikter om en lag om anonyma vittnen, kompletterades studiens respondenter med personer som arbetar med ovannämnda personer. För att vi skulle få tag på de relevanta respondenterna utförde vi sökningar var dessa kunde befinna sig. Den mest lämpade verksamheten vi kom fram till var den ideella verksamheten Fryshuset.

I steg tre valde vi hur insamlingen av relevant data skulle genomföras. Eftersom syftet med studien var att samla in relevanta personers åsikter, tankar och erfarenheter, utfördes semistrukturerade intervjuer. Sammanlagt utfördes sju intervjuer. Fyra intervjuer med personer som har tidigare koppling inom gängkriminalitet och kriminella nätverk. Resterande tre intervjuer utfördes med personer som arbetar med individer som befinner sig eller har befunnit sig i en kriminell livsstil.

I steg fyra transkriberade vi intervjuerna som på så sätt blev studiens resultat. Resultatet av de insamlade data från intervjuerna tolkades utifrån fem olika tema. De fem olika teman som intervjufrågorna baserades på har sitt ursprung i studiens syftet, valet av respondenter och den inledande delen, där vi presenterade problemet med att vittnen hotas av kriminella gäng och kriminella nätverk. Valet av respondenter bestod av personer med tidigare koppling till gängkriminalitet och kriminella nätverk samt personer som arbetar med ovanstående, därav formulerades ett av de fem teman: den kriminella livsstilen/arbetsrollen. Eftersom syftet var att ta reda på hur en lag om anonyma vittnen kan öka vittnen benägenheten och söka efter alternativa åtgärder formulerades tre av de fem teman: vittne till ett brott, anonyma vittnen och alternativa åtgärder för att fler ska vittna. I den inledande delen presenterades problemet med att kriminella gäng och nätverk hotar vittnen, därav formulerades ett av fem teman: synen på den rådande våldsbrottsligheten.

I steg fem tolkade vi resultatet i en analys utifrån det teoretiska ramverket. Det teoretiska ramverket utgick från Travis Hirschis teori om sociala band och Eugen Ehrlichs

teori om living law. Därefter specificerades frågeställningarna utifrån tolkningen av resultatet och analysen. Det resulterade vidare i att vår studie behövde ytterligare data för att kunna besvara frågeställningarna. Därför intervjuades flera personer mer än en gång för att besvara specificeringen av frågeställningarna. Den nya informationen tolkades på nytt i steg fyra. Processen fortsatte vidare på nytt i steg fem där den nya data analyserades i de teoretiska ramverket som bestod av Hirschis teori om sociala band och Ehrlich teori om living law.

I steg sex besvarade vi frågeställningen i slutsatser med hjälp av resultatet och den teoretiska analysen. Det är av stor vikt enligt Bryman att i detta steg, förmedla en hållbarhet i det som presenteras. Hållbarheten syftar till att påvisa att studiens slutsatser är betydelsefulla och är av relevans, för att på så sätt kunna göra intryck på läsarna. Därför presenterades viktiga konsekvenser av de slutsatser som uppkommit vid studien, i en avslutande diskussion (Bryman, 2008, s. 345 – 348).

10.2 Intervjuer

Den kvalitativa metoden tillämpades i studien för att samla in material av mer djupgående och detaljerad data, vilket är en fördel då studien syftar till att undersöka åsikter och tankar om ämnet. Denna information används vid analys i resultatdelen. Den kvalitativa metoden har dock begränsningar. Det är inom kvalitativ metod svårt att generalisera resultatet eftersom antalet respondenter brukar vara få (Denscombe, 2009, s. 398 – 399).

Den kvalitativa metoden består av intervjuer. Denna metod lämpade sig bäst till studien eftersom syftet var att frambringa respondenternas prioriteringar, åsikter och idéer. Dock finns det enligt Denscombe (2009) en del nackdelar gällande intervjuer. Det finns en risk att intervjuer rörande känslig och privat information kan ge respondenten en kränkande känsla. För att undvika att respondenten kan uppleva att frågorna kränker deras privatliv, har vi så långt som vi kunnat valt att anpassa språket i frågorna till varje enskild person, eftersom respondenterna har olika bakgrunder (Denscombe, 2009, s. 267 – 268).

I denna studie utfördes intervjuer som var semistrukturerade där respondenten svarade på frågor som är förutbestämda sedan tidigare. Frågorna var utformade på ett öppet sätt för att kunna ge respondenterna utrymme att utveckla sina idéer och tankar under intervjuens gång. Frågorna behövde därför inte nödvändigtvis bli besvarade i en specifik ordning (Denscombe, 2009, s. 235). Det här tillvägagångssätt av en intervju styrker kriterierna för en semistrukturerad intervju (Bryman, 2008, s. 415).

10.2.1 Intervjuguide

Samtliga semistrukturerade intervjuer genomfördes på samma sätt. Frågorna i intervjuerna utformades efter fem teman: kriminell livsstil/arbetsroll, vittne till ett brott, anonyma vittnen och alternativa åtgärder kring att fler vill vittna. Samtliga intervjuer bestod av en tydlig inledning, förlopp samt avslutning. I den inledande delen av intervjuerna förmedlade vi studiens och respondenternas syfte med intervjun. I den här delen presenterades också respondenternas rättigheter i fråga om anonymitet och frivillighet. Vi frågade också respondenterna om tillåtelse att spela in intervjun samtidigt som anteckningar fördes. Syftet med att be om lov för en eventuell inspelning av intervjun och att förmedla respondentens syfte med deltagandet är enligt Denscombe (2009) ett bra sätt för att skapa en trygg atmosfär för respondenten (Denscombe, 2009, s. 255). När respondenterna var underrättade om studiens syfte och sina rättigheter inleddes intervjuerna med att respondenterna beskrev sina arbetsroller och/eller sina egen bakgrunder. Det är enligt Denscombe (2009) lämpligt att börja intervjuer med en lätt första fråga som exempelvis kan handla om en fråga om respondenterna själva, för att få igång samtalet. (Denscombe, 2009, s. 256. Crang & Cook, 2007, s. 69).

Under intervjuernas förlopp lade vi vikt på att uppmärksamma om respondenterna kände att det var något som de helt enkelt inte ville berätta. Det är viktigt att vid rätt tidpunkt avsluta en diskussion om respondenten börjar känna sig besvärad, eftersom det här är en fråga om respekt och forskningsetik (Denscombe, 2009, s. 254). Inför den avslutade delen av intervjuerna gav vi samtliga respondenter en möjlighet att tillägga tankar som berör ämnet, om respondenterna inte fått tillfälle att nämna detta under intervjuns gång. Efter att respondenterna fått möjligheten att tillägga åsikter uttryckte vi tacksamhet gentemot respondenternas medverkan samt att samtliga respondenter får ta del av slutprodukten om det finns intresse (Denscombe, 2009, s 255 – 257). Sammanlagt genomfördes sju stycken intervjuer. Fyra av intervjuerna skedde via telefon och tre intervjuer utfördes vid möten med respondenterna. Valet av att utföra en intervju via telefon gjordes på grund av avståndet mellan oss som forskare och respondenterna var för långt. Telefonintervjuer underlättade därför både ekonomiskt och tidsmässigt (Bryman, 2008, s. 208 – 209).

10.2.2 Urval i intervjuerna

Till studien tillämpades två former av urval till de semistrukturerade intervjuerna. Det första urvalet var ett subjektivt urval, där vi som forskare valde ut ett antal intervjupersoner då vi sedan innan hade kännedom om att dessa personer kunde ge mest värdefull data. Vi kontaktade dessa respondenter via mail. Det positiva med det subjektiva urvalet var att det tillät oss som forskare att närma oss dessa personer med de specifika bakgrunderna och kunskaperna som kunde lägga en god grund för avgörande information till studien (Denscombe, 2009, s. 37). De subjektiva urvalet gav oss respondenter som också blev 'gatekeepers'. De respondenter som var gatekeepers gav oss access att tillträda forskningsfältet. Gatekeepers som besitter relevant kunskap om studiens ämnesområde samt kan ge oss access till andra personer på platsen (Crang & Cook, 2007, s. 21 – 22, Bryman, 2008, s 382 – 383). De respondenterna som var gatekeepers var de personer som arbetar stödjande för individer som befinner sig eller har befunnit sig i en kriminell livsstil, efter ett antal intervjuer var snöbollsurvalet det mest lämpade urvalet för att intervjuprocessen skulle fortskrida.

Snöbollseffekten gav oss möjlighet, att genom de föregående respondenterna, kunde hänvisa oss till andra relevanta personer med värdefull data. Snöbollseffekten användes i syfte att bygga upp ett större urval. Snöbollseffekten gav oss också möjlighet att komma respondenterna närmre, eftersom dessa blivit framhjälpna av föregående personer. De respondenter som användes via en snöbollseffekt var de individer som har en tidigare koppling till kriminella nätverk och gäng. Kombinationen av ett subjektivt urval och snöbollseffekten var ultimata för studien. Det subjektiva urvalet gav oss tillträde till fältet via gatekeepers och snöbollseffekten gav oss ett stort urval av personer som uppfyller urvalskriterier (Denscombe, 2009, s. 38 Crang & Cook, 2007, s. 18).

10.2.3 Respondenter

Samtliga respondenter i intervjuerna har anonymiserats på grund av etiska skäl, dessa förklaras i metodkapitel (10.5 Etiska överväganden). I den löpande texten benämns respondenterna med bokstäverna: A, B, C, D, E, F, G. De personer som arbetar med individer som har eller befinner sig i en kriminell livsstil, utan en egen kriminell bakgrund benämns med A, B, C. De personer som har en tidigare koppling till gängkriminalitet och kriminella nätverk benämns med D, E, F och G. För att underlätta flödet i texten i kapitlet analys,

slutsats och den avslutande diskussionen kommer båda kategorierna av respondenter att skrivas med en förkortning. De personer som arbetar med individer som befinner sig eller har befunnit sig i en kriminell livsstil, kommer benämnas med “ukb” (utan kriminell bakgrund). De personer som har en tidigare koppling till gängkriminalitet och kriminella nätverk kommer benämnas med “mkb” (med kriminell bakgrund). Studien består av sju intervjuer. Med tanke på vårt ämnesområde kan uppfattas som känsligt har det till viss del varit svårt att få respondenter att ställa upp på intervju. Vi hade därmed velat att fler respondenter än sju skulle ingå i vår studie.

10.3 Verifiering av metod och material

Studiens kvalitativa metod och material diskuteras utifrån olika termer för att kunna visa hur vi verifierar vår forskning. Forskningens trovärdighet diskuteras utifrån termerna validitet, reliabilitet, och generaliserbarhet (Denscombe, 2009, s. 378 – 379, Bryman, 2008, s. 351 – 352). Validiteten hos respondenterna har kunnat verifieras på två olika sätt. För det första hade vi under intervjuerna direktkontakt med respondenterna. På så sätt kunde data kontrolleras beträffande riktighet och relevans under den tiden som intervjun pågick (Denscombe, 2008, s. 268). Intervjudata kontrollerades via en respondentvalidering genom att återvända till en del respondenter med data och fynd för att kontrollera validitet. På så sätt kunde vi få bekräftat att data var av relevans och överensstämde mellan oss och respondenten, samt förbättra delar som var sämre (Denscombe, 2009, s. 380, Bryman 2008, s. 353).

Dock kan den externa reliabiliteten anses vara låg eftersom det inte är säkert att en annan studie som utförs på liknande sätt kommer ge samma svar och resultat. Detta på grund av att det inte går att “frysa” en social miljö och de betingelser som återfinns vid den inledande fasen av studien (Bryman, 2008, s. 352). Denna kvalitativa studie anses inte vara generaliserbar eftersom empirin består av ett litet antal personer inom en viss verksamhet. Resultaten kan därför inte tillämpas på andra miljöer (Bryman, 2008, s. 369).

De artiklar som återfinns i den tidigare forskningen syftar till att påvisa problemet med att vittnen hotas av kriminella nätverk och gäng är ett globalt problem. Den tidigare forskningen syftar även till att jämföra data från olika informanter, fyndens validitet kan på så sätt kontrolleras genom en datatriangulering (Denscombe, 2009, s. 186).

10.4 Etiska överväganden

Att värna om respondenternas integritet är en viktig del i forskningssammanhang. Av etiska skäl valde vi att anonymisera respondenterna för att inte utsätta dem för eventuella risker eller skador, skador som skulle kunna uppstå både i yrkesrollen och privat. När resultaten publicerats kommer informationen inte kunna härledas till enskilda respondent, för att ytterligare försäkra att respondenterna i studien inte ska ta skada i sin position på arbetsplatsen och privat (Denscombe 2009, 193). Respondenternas tidigare koppling till specifika gäng kommer inte heller att benämnas. Det är inom forskningssammanhang viktigt att aldrig tvinga människor att delta. Av den anledningen har vi valt att vara tydliga med att intervjuerna är frivilliga och att respondenterna när som helst kan avbryta eller välja att inte svara på vissa frågor (Denscombe 2009, s. 197, Vetenskapsrådet, 2002, s. 7).

11. Resultat av intervjuerna

I detta kapitel redovisas det empiriska materialet i en resultatsammanställning av de sju intervjuerna. Sammanställningen består av fem huvudsakliga olika teman som används i samtliga intervjuer, vilket vidare utgör en sammanställning av respondenternas svar.

Respondenternas resultatredovisning delas upp i två olika kategorier. Ena kategorin består av de personer som arbetar med individer som har eller har haft en kriminell livsstil. Denna kategori av respondenter som benämns och anonymiseras som respondent A, B och C.

Därefter presenteras resultatet i den andra kategorin som består av personer som har tidigare koppling till gängkriminalitet och kriminella nätverk, dessa benämns och anonymiseras som respondent D, E, F och G. De fem olika teman som tolkningarna av resultatet utgörs av är:

- Kriminell livsstil/arbetsrollen
- Synen på den rådande våldsbrottsligheten
- Vittne till ett brott
- Anonyma vittnen
- Alternativa åtgärder för att fler ska vittna

11.1 Sammanställning av intervjuer med personer som arbetar med individer som har eller har haft en tidigare kriminell livsstil: A, B, C

11.1.1 *Arbetsroller*

Samtliga respondenter trivs mycket bra med sitt arbete på Fryshuset kring att förebygga, hindra och motivera personer ur den kriminella livsstilen. De tre respondenter har under en längre tid arbetat med att motverka rekrytering till kriminella nätverk och gäng samt att förebygga utanförskap. Samtliga respondenter arbetar i nära kontakt med individer som har en tidigare kriminell bakgrund eller individer som lever en pågående kriminell livsstil. Som anställd på Fryshuset har respondenterna ett samarbete med myndigheter som bland annat Polismyndigheten och Kriminalvården samt andra ideella organisationer.

11.1.2 *Synen på den rådande våldsbrottsligheten*

Samtliga respondenter hävdar att den rådande våldsbrottsligheten är komplex och att någonting i samhället måste göras för att stoppa den våldsutveckling som har skett under 2016. Respondent A menar att om vi inte tar tag i problemet med den våldsutvecklingen som finns idag, så kommer den att utvecklas och bli värre. Respondent A säger att våldsutvecklingen redan kan urskiljas i hur året 2017 har börjat, med alla de mord som har skett under första halvåret. A säger "vi har 13, 14, 15 åringar som springer omkring med vapen". Respondent C menar också att en förändring måste ske och att vi måste arbeta mycket tidigare, redan i förskolan för att förhindra problemet med att unga människor dras in i kriminalitet. C säger: "vi har unga som börjar med drogförsäljning på mellanstadiet dom är vi tvungna att arbeta aktivt med... genom dialoger, genom individinsatser där man inte sätter igång insatser efter att dom har begått brottet"

Två av tre respondenter menar att problemet med våldsbrottsligheten beror på den socioekonomiska utsattheten och att resurser för barn och ungdomar bör tillsättas betydligt tidigare. Enligt samtliga respondenter bör de brottspreventiva åtgärderna införas i skolorna. A menar att det i tidig ålder är tydligt vilka personer som har svårigheter med att följa skolans ramar. A menar också att dessa personer i tidig ålder bör få allt det stödet och de resurser som behövs för att alla barn och ungdomar ska klara av skolan utifrån deras förutsättningar. Slutligen anser respondent A att skolsystemet måste ändras för att det ska kunna passa alla individer. Idag är skolan på ett sätt som gör att en individ inte kan anpassa sig till det nuvarande skolsystemet, och på så sätt faller dessa personer utanför de ramar som

finns, vilket leder till att individer inte får den hjälp de behöver.

Respondent B hävdar att rollen som förälder har stor påverkan på om ens barn hamnar i kriminella kretsar och påbörjar en kriminell livsstil. Familjer från vissa samhällsklasser har sämre förutsättningar och en högre risk att utveckla en kriminell livsstil. B menar även att det inte spelar någon roll vilka värderingar en förälder förmedlar till sitt barn, det blir svårt att förhindra att dessa barn kan ingå i kriminalitet. Barnet lockas av kriminaliteten oavsett vad en förälder förmedlar menar respondent B. B säger vidare ”lever du på bidrag, lever du under svårigheter, och ditt barn växer upp, och du aldrig har fått ta en del utan det som alla andra får, så blir det utmaningar”. B menar att de socioekonomiska områdena hade behövts brytas upp för att förhindra kriminalitet. Det bör göras med starka krafter och mycket resurser men det kan däremot bli väldigt svårt.

Respondent A menar att det är viktigt med ett samarbete mellan offentlig sektor och civilsamhälle. Alla städer har som uppdrag att ta hand om stadens invånare. A säger att dessa uppdrag inte utförs på rätt sätt, städernas invånare hamnar i skymundan menar A. För att motverka detta måste myndigheter och civilsamhälle samarbeta tillsammans över gränserna. C menar att:

Det här med att kriminaliteten ökar... ja det gör den om man tänker utifrån alla skjutningar, det är fakta men det visar också hur passiva vi är och det går inte bara att peka ut sociala myndigheter och föräldrar i det här utan vi har ett stort ansvar hela samhället.

(Respondent C)

I samtliga intervjuer talar respondenterna A, B och C om en kriminell individs motivation till att avsluta en kriminell livsstil. För att en individ ska bryta med den kriminella livsstilen är viljan den absolut viktigaste komponenten för att avsluta den kriminella livsstilen. Utan viljan kvittar det vad en närstående, anställd, eller familjemedlem väljer att göra eller säga menar A. Hen uttrycker att “du slå huvudet blodigt mot väggen men dom kommer inte sluta”. En individ som lever en kriminell livsstil måste själv först ha viljan till att sluta. A berättar:

Vissa hoppar av sin kriminalitet för dom blir hotade, andra gör det för dom får barn och vill leva normalt, andra för dom har fått någon kris i livet, andra bara för dom har tröttnat eller vuxit till sig och dom ser att det här är inget liv för mig längre.

(Respondent A)

Vidare menar respondent A att förändringen att inte längre vilja leva ett kriminellt liv sker under 25-26 års ålder. Det finns individer som kan känna att detta livet är inte för dem längre och att den stress och press de går igenom som kriminell inte längre är värt det. A talar däremot om att många gånger gör de kriminella upp i en deal med gänget, hen citerar dessa personer "låt mig va nu ska jag lämna" och fortsätter sedan själv att förklara "då är ju ett av kraven att dom ska hålla truten, då pratar vi rätt så högt upp kriminella".

A berättar också att de finns de personer som faktiskt vill vara kriminella och att det inte spelar någon roll vad de anställda på Fryshuset säger eller gör, respondent A menar att: "det spelar ingen roll vad jag säger eller vad jag gör eller någon annan hos oss, dom måste hitta sin egen motivation".

B säger att när en person väl vill avsluta sin kriminella livsstil är det viktigt att det finns en hel del stödinsatser. B påstår att om dessa stödinsatser inte finns, är det en risk att individen snabbt kommer att falla tillbaka till den kriminella livsstilen. Det första steget mot ett lagligt liv är enligt respondent B att individer i början får mycket stöd och coaching från människor runt omkring dem. I nästa steg är det viktigt att skapa ett nytt sammanhang för individen, som kan fungera som en möjlighet att komma in i samhället. Ett nytt sammanhang skulle exempelvis kunna vara en form av sysselsättning, det vill säga ett arbete men även ett umgänge av människor som inte lever en kriminell livsstil. B säger vidare "först och främst tror jag att man behöver enormt mycket stöd och att man behöver bryta tankemönster och det är ju ganska ångestladdat och hoppa av"

C påpekar att det är viktigt att arbeta attitydpåverkande och att i ett tidigt stadiet bryta beteendemönster för att en individ ska avsluta en kriminell livsstil. Det är enligt respondent C många unga som idag inte känner till sina rättigheter och skyldighet, det är något som C påpekar att unga bör känna till. Respondent C pratar också om hur lätt det är för individer att falla tillbaka i den kriminella livsstilen som är destruktiv och att detta är som mest kritiskt under de första sex månaderna.

11.1.3 Vittne till ett brott

Respondenter menar att det är svårt att svara på frågan vad som ska göras för att fler ska vilja vittna mot våldsbrott. A uttrycker: "det där är svårt för det är ju ett av problemen till att vi inte löser dom våldsbrotten som begås, ingen vill vittna, ingen vill berätta någonting". B säger "man brukar säga skjut inte budbäraren" – men det är alltid budbäraren som blir skjuten i

slutändan och så ser jag också på det”.

Vidare menar B att skyddet kring vittnen har sjunkit rejält, polisen kan inte garantera skyddet och Sverige är inte så stort, så det är lätt att få tag på varandra här. C menar att det handlar om vikten av ett vi-gemenskap, ”jag tror också att det går inte att hela tiden att peka på att folk inte vittnar för att dom inte tar sitt ansvar jag tror också att det påvisar att vi inte har ett rättssäkert system alla gånger”.

Vidare säger C:

Vi har ju haft väldigt många som inte har vågat vittna för dom har varit väldigt rädda och det finns ju fakta nu att det sker och då finns det ju inte ett rättssäkert system kring det vet vi ju. Det räcker inte med att hänvisa till att du kan ringa brottsofferjouren, du kan få stöd men du måste också känna en trygghet och säkert och för att få trygghet så måste du känna en inkludering och ett vi-gemenskap och jag tror att när vi inte har den tryggheten i samhället överlag och inte har stödinsatser.

(Respondent C)

Respondent A säger att polisen inte får några bevis. ”De får inga bevis och det är ett jättestort problem... så att ha anonyma vittnen, ja varför inte? Varför inte testa?”. A menar däremot att det finns personer som aldrig kommer att vittna men att det nog är många som hade vittnat om de väl hade varit anonyma. A säger:

Jag menar många av dom har skjutningarna och morderna, där går ju inte individen själv utan där är ju fullt med folk runt omkring som ser mördarna, jag vet ju många ungdomar som har sett mördarna men dom vågar inte vittna så då blir det ju nej jag har inte sett något.

(Respondent A)

A menar att människor inte vågar vittna för att de är rädda att de själva ska bli nästa offer. Respondent A berättar även att hen själv inte heller skulle vågat vittna idag. Respondent B säger att de finns så kallade förortsregler som följs när det gäller att vittna, ”jag säger inget, jag hör inget, jag ser inget”. B menar att konflikter kan lösas genom dialog och att det tas hjälp av familjemedlemmar eller släktingar om konflikter skulle uppstå. C säger ”man blir förhörd av polisen sen tar du dig hem och hoppas på att inget sker”.

Samtliga respondenter har befunnit sig i situationer där de har bevittnat ett brott. A valde att vittna men menar att hen idag inte hade gjort om det, just på grund av hotrisken. A säger:

Alltså idag vågar du ju för fasiken inte ens säga till någon som står försöker stjäla en cykel om du går förbi, hade det varit för några år sedan så hade jag sagt ´vad fan håller du på med, låt bli cykeln´ men idag hade jag gått vidare.

(Respondent A)

A avslutar med “man vågar mindre idag än vad man gjorde för ett par år sedan”. B däremot har aldrig valt att vittna och det hände inte heller något när B inte vittnade. C har vittnat varje gång hen har bevittnat ett brott, dels som yrkesverksam men även som privatperson. Hen berättar:

Jag vet ju hur rättssäkerheten ska gå till lokalt men självklart har jag känt att det funnits tillfällen då man har suttit i rättssal, blivit filmad under förhör och det har varit personer som sitter åtalade eller står inför åtal och dom har anhöriga i rättssalen det är ju ingen som känner sig... jag tror man känner sig rätt avtrubbad om man känner sig säker på att sitta och vittna på det sättet.

(Respondent C)

Vidare säger C att i hens yrkesroll har hen märkt hur individer har blivit felbemötta av polis och socialtjänst eller andra myndigheter vilket C menar kan leda till att individer, nästa gång avstår från att säga ifrån eller överhuvudtaget vilja vittna för de har inget förtroende för myndigheter.

11.1.4 *Anonyma vittnen*

Samtliga respondenter ser olika på förslaget om en lag om anonyma vittnen. Respondent A har en positiv inställning till förslaget och säger att “varför inte testa?” medan B anser att det är ett märkligt förslag “om du ska ha anonyma vittnen, hur kan du garantera att de här vittnet, alltså, det måste vara jävligt vattentätt”. C är kluven till hur en lag om anonyma vittnen kan öka vittnesbenägenheten, hen anser att förslaget kan vara bra, på så sätt det minimerar risken för de som vittnar att bli hotade. Dock anser C att det blir svårt gällande rättssäkerheten. På grund av att det blir svårt att veta om det alla gånger är sanningsenligt enligt C. C säger

Jag förstår den kritiken och jag känner mig kluven jag tror man måste ha den möjligheten att både och, att det ska finnas en möjlighet men det ska också vara att man ska se varje enskilt fall för sig. Ja det beror ju på vad det är för brott.

(Respondent C)

B säger:

Många av de här människorna ljuger. Många i den kriminella världen ljuger om varandra, och varandras förehavanden. Och de golar ner varandra, även om man inte får, så golar man ner varandra, man samarbetar med olika poliser. Och ger poliser information om förehavanden. Så för mig så skulle det här bli ett annat kaos. Hur kan du garantera sanningshalten i det som vittnet säger?.

(Respondent B)

B menar att förslaget om en lag om anonyma vittnen i så fall skulle fungera i väldigt få fall och vidare säger B att hen inte tror på en rättvisa i förslaget "då kan vem som helst säga vad som helst om varandra". A menar att förslaget inte är en så kallad quick fix som många kan hävda att det är, "eftersom att polisen inte får in någon information, ingen vill vittna i en rättegång så måste, återigen, precis som med skolan, någonting ändras". Vidare förklarar A "om du vittnar och anmäler ett brott så står alla dina uppgifter till den personen, det är bara för dom att kliva fram och knacka på dörren". Respondent A anser alltså att det måste ske en förändring och detta skulle kunna vara en lag om anonyma vittnen. A förklarar vidare "du kan inte snacka i Sverige idag, det går inte, då blir du skjuten, kan bli skjuten". Däremot säger A att förslaget inte kommer att påverka tidigare gängmedlemmar till organiserad brottslighet. För att de personer som hoppar av ett gäng ofta gör en deal med gänget som innebär att de inte ska prata om gänget med någon annan. Kriminella nätverk som exempelvis förortsgrupperingar har däremot inte samma deal och därför menar A att förslaget kan riktas mer till dessa individer då de kriminella nätverken är mer löst sammansatta än kriminella gäng, de kriminella nätverken ändras från vecka till vecka menar A "din vän kan helt plötsligt sälja ut dig som du är uppvuxen med och det var väl rätt så ovanligt tidigare".

B säger att personer med tidigare kriminell bakgrund redan ger all sin information till polisen "jag tror att en person som lever kriminellt och vill hoppa av, där jobbar också polisen med att försöka få dem att ställa upp att vittna". B säger att hen tror att polisen använder sig av en utbyteshandel då de använder sig av metoden "ger ni information

om det här och det här så får ni skydd”. Respondent C menar att förslaget hade lett till fler åtal och att vittne kanske hade sett det som en trygghet att vara anonym däremot säger hen: ”Jag tror också att den misstänksamheten kan också spädas på, vi vet ju att vittna och att veta att man är anonym gör ju också att dom som befinner sig i kriminalitet också faktiskt kan spekulera att vem som helst har vittnat”. Vidare fortsätter C “jag tänker att man måste se varje fall för sig och utgå ifrån att faktiskt ha särskilda utredningar och utgå ifrån att, vad är det för nätverk som befinner sig omkring individerna”.

11.1.5 Alternativa åtgärder för att fler ska vittna

Avslutningsvis säger respondent A att “någonting måste förändras, både inom vittne, skola, allt... vi kan inte hålla på såhär och vi vet ju att det inte funkar, så som det är idag funkar inte”.

Medan B menar:

Man måste gå in djupt på detta för att sedan kunna se helheten. Det finns massor av forskning kring detta. Och mina svar kanske inte är de bästa, men jag ser utmaningar. Och jag tror inte på förslaget. Och även om förslaget går igenom så tror jag inte på förslaget efteråt. Jag har sett det fallera för många gånger.

(Respondent B)

C säger “jag tänker att det är en väldigt svår fråga och jag tänker att man måste se varje fall för sig och utgå ifrån att faktiskt ha särskilda utredningar och utgå ifrån att vad är det för nätverk som befinner sig omkring individerna”.

11.2. Sammanställning av intervjuer med personer som har tidigare koppling till gängkriminalitet och kriminella nätverk

11.2.1 Arbetsroll/Kriminella livsstilen

Samtliga respondenter som har tidigare koppling till gängkriminalitet och kriminella nätverk arbetar idag på Fryshus runt om i Sverige eller har någon gång haft kontakt med Fryshuset. De som arbetar har en klientnära kontakt med personer som fortfarande befinner sig i en kriminell livsstil och arbetar för att motivera dessa personer att avsluta den livsstilen. I deras arbetsroll finns det ett stort samarbete med andra myndigheter, såväl inom socialtjänst och kriminalvård. Samarbetet med andra myndigheter sker i form utav uppdrag som syftar till att hjälpa personer ur brottslighet.

De flesta av respondenter beskriver att på grund av deras tidigare kriminella livsstil vill de nu hjälpa andra som befinner sig i samma situation. D, som har tidigare kopplingar till gängkriminalitet menar att ett fängelsestraff fick hen att tänka om och reflektera över sin situation och menar vidare att detta blev startskottet mot ett lagligt liv och viljan att hjälpa andra. D menar vidare att hen hade många attribut i form av familj, jobb och vänner, vilket gjorde det enklare för hen att återvända till ett lagligt liv ifrån den gängkriminella världen. D påpekar vidare att motivationen och viljan för att leva ett lagligt liv utan gängkriminalitet är en av de mest avgörande faktorerna för att kunna bryta med sin kriminella livsstil. Både respondenterna E och D menar att stödinsatser måste tillföras tidigt när individen är redo för att bryta med exempelvis ett gäng. D menar också att individer som nyligen blivit föräldrar kan hitta motivationen att bryta sin kriminella livsstil genom att bli pappa eller mamma.

För att ta sig ur en kriminell livsstil och sedan leva ett lagligt liv är det enligt D viktigt att ifrågasätta vinsten med gängkriminaliteten och brödrskapet som det innefattar. Det är först då hen själv insåg att det inte finns något brödrskap eller någon lojalitet, "det är en illusion" menar D. Respondent F som tidigare varit involverad inom kriminella nätverk hävdar att det är vanligt av kriminella att försköna bilden av kriminalitet. De förskönar bilden i syfte att fortskrida den kriminella livsstilen. För att den förskönade bilden av kriminaliteten ska brytas och först ifrågasättas, krävs en incident. Exempelvis att någon i gänget dör eller att någon åker fast. Efter att en incident skett inom ett kriminellt gäng/nätverk märks det att grabbarna, bröderna och de goda vännerna kanske inte är de personer som ställer upp tillbaka. F menar att "man gav sitt allt till, men som visade att de inte gav sitt allt tillbaka". E är inne på samma spår som respondenterna D och F och talar om att E vill visa för ungdomar att det inte handlar om att "hänga på gatan, jaga pengar", att denna syn inte stämmer överens med hur det ser ut i samhället. Respondent G som haft tidigare kopplingar till kriminella gäng, säger att det krävs en enorm vilja och mycket tålamod för att själv kunna ta sig ur den kriminella livsstilen och fortsätta ett lagligt liv.

11.2.2 Synen på den rådande våldsbrottsligheten

Våldsbrottsligheten runt om i landet är något som alla respondenter är bekymrade över. E menar att det är "katastrofalt". D talar om att den rådande våldsbrottsligheten bara är början och att detta snart kommer eskalera. Våldsbrottsligheten beror enligt respondenterna F och D på många olika faktorer och att några av dessa ligger på en politisk nivå. Enligt D och F handlar det främst om socioekonomiska faktorer och invandringsfrågor. Vidare menar D att

de svenska politikerna är för fega när det handlar om att tala om invandring och att integrationen i landet är katastrof. Enligt respondent D hamnar de som kommer in i landet hamnar utanför systemet eftersom politiker inte vågar ta tag i invandringsfrågan. D menar också att personer som kommer in i Sverige är lätta offer för de kriminella kretsarna. D säger "Vakna upp politiker!".

Respondent E ser orsakerna till våldsbrottsligheten ur en annan synvinkel och menar att nedskärningarna av olika verksamheter i form av mötesplatser och fritidsgårdar är för stora. Både respondenterna D och E anser att städerna måste tillföra mer pengar i organisationer som arbetar för att förhindra brottslighet och hjälpa unga ur kriminella kretsar. Respondent F ser på den rådande våldsbrottsligheten med "förskräckelse" och hävdar att våldsspiralen börjar högt idag på grund av att personer dör över bagatellartade konflikter. Exempelvis en bagatellartad händelse som "Du titta på min tjej fel" kan enligt F leda till att heder måste upprätthållas genom våld. F tillägger även att den ökade vapentillgängligheten har bidragit till våldsbrottsligheten och avslutar med att säga "jag ser utvecklingen med lite av förskräckelse, för dem här unga killarna. För att de inte lever så pass länge så att de hinner bli män liksom".

11.2.3 Vittne till ett brott

De flesta respondenter har bevitnat ett brott. I vissa av fallen har respondenterna valt att ställa upp som vittne, i andra inte. Orsaken till att personer med tidigare koppling till gängkriminalitet och kriminella nätverk är på grund av de kriminella tankesättet som fanns i gänget, som enligt D lyder, "man vittnar inte". Det här sättet att tänka lever än idag kvar inom D. D menar vidare att "vet jag att någon kommer skada mig, så ser jag alltid till att vara före, de kriminella tänket har jag i mig, vad du vill kalla det. En självbevarelsedrift kallar jag det för". Respondent F har likande synpunkter kring att få personer med tidigare koppling till gängkriminalitet och kriminella nätverk vill vittna och säger "alla vet, men ingen säger något". Respondent E är inne på liknande spår och säger att hen inte vill vittna på grund av den tidigare kriminella banan samt med tanke på de konsekvenser som kan ske efteråt. I dagsläget, utan anonymitet, hade respondent D inte valt att ställa upp som vittne med tanke att systemet inte fungerar. D menar också att hen har bekanta som kan ta skada vid eventuella konsekvenser. Brottets art spelar även en avgörande roll för D. Inom ett grövre våldsbrott är D

säker på att hen absolut inte ställt upp som vittne. Idag menar D att det var och varannan dag går att läsa om att rättssystemet misslyckas med anonymitet och att identiteter röjs.

11.2.4 *Anonyma vittnen*

Det finns delade meningar hos respondenterna om hur vittnesanonymitet skulle kunna öka vittnesbenägenheten vid brottmål som anknyter till gängkriminalitet hos personer med tidigare koppling till gängkriminalitet och kriminella nätverk. Respondent D ställer sig mestadels positiv till att införa anonyma vittnen, under förutsättning att satsningen blir seriös och vidare att den fungerar så som det föreslagits. Förslaget om en lag om anonyma vittnen kan enligt D leda till att fler vågar vittna om rättssystemet nästintill är vattentätt. Respondent D avhyser kritiken till att en lag om anonyma vittnen skulle påverka rättssäkerheten negativt, eftersom D menar att hen har en stark tillförlitlighet till att rätten kan bedöma trovärdigheten hos det anonyma vittnet. Vittnebenägenheten ökar vidare enligt D om hen kan garanteras anonymitet. Respondent F delar liknande åsikter som D. F menar att något måste göras åt vittnessituationen och att en lag om anonyma vittnen kan vara en lösningarna för att öka vittnesbenägenheten vid brottmål som anknyter till gängkriminalitet hos personer med tidigare koppling till gängkriminalitet och kriminella nätverk. F avhyser också kritiken som riktas mot förslaget om en lag om anonyma vittnen och menar att förslaget bör övervägas att införas för att:

Det kommer inte bli perfekt, och det kanske blir som idag att vissa döms fel, men vi kommer aldrig få ett felfritt system. Så därför känner jag att kan man sätta hårt mot hårt så ska man göra det. Och jag tror att belöningen är större än allt det andra.

(Respondent F)

Därav kan det enligt F vara värt att staten ger förslaget om en lag om anonyma vittnen en chans. F själv hade velat ställa upp som vittne om hen hade varit anonym. Respondent G säger att hen skulle vittnat under anonymitet om hen förblivit anonym. G motiverar varför hen skulle vilja vittna och säger “ för varje dag som går kommer jag längre ifrån de här tankarna. Då blir det mer accepterat”. G menar att på grund av att de kriminella tankarna försvinner ökar viljan att vittna anonymt. Respondent D är inne på samma spår som respondent G. D hävdar att delaktigheten i samhället påverkar viljan att vittna, och säger “på min tid, vi snackar oss kriminella, de tänket man har. Man vittnar inte. När jag blev en del av samhället

fick jag en annan syn på det”.

Däremot menar respondent E att förslaget om en lag om anonyma vittnen inte kommer öka vittnesbenägenheten. E själv hade inte heller ställt upp som anonymt vittne. E ställer sig mycket kritisk till förslaget och menar att lösningen på att fler personer med tidigare koppling till gängkriminalitet och kriminella nätverk ska vittna, ligger någon annanstans.

11.2.5 *Alternativa åtgärder för att fler vill vittna*

Respondenterna har olika uppfattningar kring alternativa åtgärder på hur vittnesbenägenheten kan öka med en bättre effekt än en lag om anonyma vittnen. Respondent D menar att lösningen på problematiken kring att fler ska vittna är en kombination av mycket. Förslagsvis talar D om att vittnesskyddet i helhet måste bli säkrare, D föreslår att Säpo bör bli inkopplade i fler fall inom våldsbrott som anknyter till gängkriminalitet där hot föreligger. D talar att vem som helst kan klippa vem som helst, men att Säpo ändå bör inkopplas för att garanteras det bästa skyddet. D föreslår vidare att Sveriges rättssystem bör bli mer slutet. Exempelvis att utredningar inte enkelt ska kunna hämtas ut, då dessa enligt D främst hämtas ut av de kriminella i syftet att kunna ta reda på om någon “golat”. Respondent E anser att samhället ska kunna erbjuda de som vittnar en liknande levnadsstandard som de hade innan de lämnat vittnesmålet. Exempelvis att de ska kunna behålla samma jobb och bo i samma stad. E påpekar att det idag finns ett problem gällande att de som vittnar erbjuds en mycket sämre levnadsstandard än vad de hade innan.

11.3 Sammanfattning av intervjuer med person A, B och C som arbetar med personer som befinner sig i en kriminell livsstil eller har befunnit sig i en kriminell livsstil

Utifrån intervjuerna med person A, B och C urskiljs det att de har liknande åsikter gällande hur en lag om anonyma vittnen kan öka vittnesbenägenheten vid brottmål som anknyter till gängkriminalitet. Samtliga respondenter anser att förslaget om en lag om anonyma vittnen inte är lämpat för personer med en tidigare koppling till gängkriminalitet och kriminella gäng. Respondenterna menar att dessa personer inte kommer att vittna, oavsett om de är anonyma eller inte. Respondent A och B menar att vittnesanonymiteten inte är effektiv i den

benämningen att den ökar vittnesbenägenheten i brottmål som anknyter till gängkriminalitet. Respondent C menar däremot att brottets art avgör i vilken utsträckning personer med tidigare koppling till gängkriminalitet och kriminella nätverk vågar vittna. På så sätt menar respondent D att vittnesanonymiteten kan vara effektiv för att öka vittnesbenägenheten inom vissa brott. Det framgår dock inte om det är inom brottmål som anknyter till gängkriminalitet eller annan typ av brottslighet.

Respondenterna är alla eniga om att det behövs göras en förändring i frågan om vittnessituationen, men också framförallt i frågan om den rådande våldsbrottsligheten. Det behövs tidigare insatser och stöd för de individer som har risk för att hamna i destruktiva miljöer. Respondent C trycker på att det inte finns en vi-gemenskap i samhället idag och att personer idag inte vittnar på grund av denna avsaknad av vi-gemenskap. Samtliga tre respondenter säger att offentlig sektor tillsammans med civilsamhället bör samarbeta mot en lösning på problemet med att vittnen hotas av kriminella nätverk och gäng. De menar också att det är hela samhällets ansvar att arbeta mot problematiken.

11.4 Sammanfattning av intervjuer med person D, E, F och G som har en tidigare koppling till gängkriminalitet och kriminella nätverk

Respondenterna D, E, F och G är alla eniga om att den rådande våldsbrottsligheten bara är början på många kommande år av ökad gäng/nätverks kriminella aktiviteter och en ökning av våldsamhet inom brott. De är även eniga om att vittnessituation är katastrofal eftersom få vill vittna och att något måste göras åt problemet med att kriminella gäng och nätverk hotar vittnen. Dock är respondenterna inte lika eniga i hur förslaget om en lag om anonyma vittnen ökar vittnesbenägenheten i brottmål som anknyter till gängkriminalitet. Respondenten E hävdar att vittnesbenägenheten inte hade ökat vid anonyma vittnesmål, varken hos hen själva eller hos andra personer med tidigare koppling till gängkriminalitet och kriminella nätverk.

De resterande respondenterna D, G och F säger att de själva hade vittnat anonymt och menar att vittnesbenägenheten ökat vid garanti av anonymitet vid brottmål som kan kopplas till gängkriminalitet. De finns delade meningar mellan respondenterna D och F hur en lag om anonyma vittnen är effektiv vid ökat vittnesbenägenhet hos andra personer med liknande bakgrund som de själva. D och F anser att anonymitet vid vittnesmål kan vara mer effektivt i den betydelsen att den ökar vittnesbenägenheten för allmänheten, snarare än för personer med tidigare kriminell koppling till nätverk och gäng. De två respondenterna menar vidare att anonymitet kan vara effektivt för allmänheten då dessa kan täckas av skyddet som

anonymiteten ger.

Det finns uppfattningar om alternativa åtgärder hos respondenterna, som kan ha en likvärdig eller bättre effekt än en lag om anonyma för att fler ska vittna. Exempelvis bör det finnas ett säkrare och bättre skydd för de som redan vittnat, i form av övervakning från Säpo. De bör enligt respondent E erbjudas bättre levnadsstandard för de som har vittnat. E menar att den som vittnat ska kunna bo i samma bostad och stad samt kunna jobba kvar på arbetsplatsen. Enligt respondenterna kommer vittnesbenägenheten under anonymitet för personer med tidigare koppling till gängkriminalitet och kriminella nätverk öka när resurser och bättre levnadsstandard kan erbjudas efter att vittnesmål är avlagt.

12. Analys

Analysen utgörs av Eugen Ehrlichs´ teori living law för att förklara hur state law genom en lag om anonyma vittnen kan påverka olika gruppers associationer (*gesellschaftlichen Verbände*). För att vidare förklara hur individer i dessa grupper inte accepterar och införlivar det rättsliga systemet state law, utan att de istället stundtals lever efter de kriminella gängens living law i form av egna normer, lagar och värderingar. Ehrlich´s teori living law kompletteras med Travis Hirschis teori om sociala band för att förklara hur en individs sociala band till samhället avgör i vilken utsträckning rätten kan implementera en lag eller en norm hos personer med tidigare koppling till gängkriminalitet och kriminella nätverk.

12.1 Analys utifrån Ehrlichs´ Living law & Hirschis´ Sociala band

Enligt Ehrlich teori om living law finns det en inre ordning hos människan där egna normer, regler och värderingar skapas till en living law. Den levande rätten (*living law*) växer fram och stärks av associationer i form av olika grupperingar. En av dessa grupperingar kan vara de kriminella gängen och de kriminella nätverken. De har sin egen living law och den kan skilja sig från makthavarnas statliga lagar i state law. De statliga lagarna kan stå i strid med de kriminella gängens living law.

En del av respondenterna mkb säger att de stundvis lever efter det kriminella tankesättet, trots att de har anpassat sig efter samhällets normer, regler och värderingar. De kriminella tankesättet består enligt respondenterna mkb av egna normer, regler och värderingar. Respondent mkb D beskriver hur det kriminella tankesättet kan ge sig i uttryck: ”vet jag att någon kommer skada mig, så ser jag alltid till att vara före, de kriminella tänket

har jag i mig, vad du vill kalla det. En självbevarelsedrift kallar jag det för”. Respondent mkb D förklarar vidare vad hen menar med en självbevarelsedrift och säger “Och det är ju från mitt förflutna och den personen jag är”. Respondenterna ukb instämmer att det kriminella tankesättet kan finnas kvar efter att någon exempelvis hoppat av ett gäng, trots att personen har avslutat den kriminella livsstilen och förhåller sig till samhällets normer, regler och värderingar.

Respondent mkb D säger att “du tvättar inte ränderna av en zebra så lätt”. Enligt mkb D innebär detta att de kriminella gängens tankesätt bestående av egna normer, lagar och värderingar är förhållandevis djupt inpräntade och att de på så sätt kan vara svåra att bryta sig loss från. Respondent ukb A berättar att individer som hoppar av gäng, oftast gör en deal med gänget för att undkomma deras repressalier och på så sätt kvarhåller de gängens normer, regler och värderingar. Enligt respondent ukb A kan avhopparen exempelvis säga ”låt mig va nu ska jag lämna” respondent ukb A förklarar vidare “och då är ju ett av kraven att dom ska hålla truten, då pratar vi rätt så högt upp kriminella” Respondent ukb A menar på så sätt att oavsett om personen hoppar av ett gäng och anpassar sig till samhällets normer, regler och värderingar, så kvarstår de kriminellas normer, regler och värderingar efter dealen. Utifrån Ehrlich teori om living law lever respondenterna mkb efter både samhällets och de kriminellas living law. Samhällets living law bestående av normer, lagar och värderingar, skiljer sig från de kriminella gängens/nätverkens living law, på så sätt att de lever efter egna normer, lagar och värderingar, som också kan stå i strid med de statliga lagarna från state law.

En lag om anonyma vittnen kan ses som ett försök av state law att få fler att vittna. Om en lag om anonyma vittnen ska bli effektiv, måste lagen accepteras och införlivas hos personer med tidigare koppling till gängkriminalitet och kriminella nätverk. Utifrån resultaten och Ehrlich teori living law kan förslaget om en lag om anonyma vittnen från state law enligt respondenterna ukb A, mkb D, mkb E och mkb G, vara svårt för personer som har en tidigare koppling till gängkriminalitet och kriminella nätverk, att införliva och acceptera. Eftersom personens tidigare koppling till de kriminella gängens living law av egna normer, lagar och värderingar, kan kvarstå efter en avslutad kriminell livsstil. De kriminella gängens living law kan finnas kvar och kan också strida mot samhällets regler, normer och värderingar i samband som de anpassar sig till samhället.

Det krävs vissa förutsättningar enligt respondenterna mkb D, mkb G, mkb F för hur en lag om anonyma vittnen från state law ska kunna införlivas och accepteras av personer med tidigare koppling till gängkriminalitet och kriminella nätverk. Eftersom att de själva

säger att de stundtals lever efter de kriminella gängets living law, samtidigt som de anpassar sig till samhället. Förutsättningarna är enligt respondenterna mkb D och mkb F att anonymitetsskyddet måste fungera i praktiken för att de ska vilja vittna. Respondent mkb G säger att hen hade vittnat under anonymitet om hens anhöriga också hade omfattats av anonymiteten. Respondenter mkb D och mkb G som anser att vittnesbenägenheten hade ökat under anonymitet, har fler olika förklaringar till hur vittnesbenägenheten kan öka. Respondent mkb D nämner att hen skulle vilja vittna anonymt för att hen känner samhörighet och delaktighet med samhällets normer, lagar och värderingar efter att avslutat sin kriminella sin livsstil. Respondent mkb D nämner att “ På min tid, vi snackar oss kriminella, de tänket man har. Man vittnar inte. När jag blev en del av samhället fick jag en annan syn på det”. Respondent mkb G nämner också att hen hade vittnat anonymt och säger “ för varje dag som går kommer jag längre ifrån de här tankarna. Då blir det mer accepterat”. Respondent mkb G säger att det kriminella tänket försvinner för varje dag som går efter att hen avslutat sin kriminella livsstil. Respondent mkb G menar att på grund av att de kriminella tankesättet tenderar att försvinna från dag till dag, ökar samhörigheten till samhället.

Utifrån Travis Hirschis teori om sociala band och de förklaringar till vad det är som gör att respondenterna mkb D och mkb G hade vittnat anonymt, kan vittnesbenägenheten öka under anonymitet om personer med tidigare koppling till gängkriminalitet och kriminella nätverk känner samhörighet och delaktighet till samhällets normer och värderingar. För att öka samhörigheten och delaktigheten till samhället behöver de sociala banden skapas eller förstärkas. Respondent mkb D, mkb G och mkb F säger att de behöver bli övertygade om att anonymiteten fungerar i praktiken för att de ska vilja vittna anonymt. Respondenter mkb D, mkb G och mkb F behöver enligt teorin om sociala band, känna övertygelse gentemot samhällets rättsliga normer, regler och värderingar för att en lag om anonyma vittnen ska vara effektiv och öka vittnesbenägenheten vid brottmål som anknyter till gängkriminalitet.

13. Slutsats

Uppsatsen syftar som tidigare nämnt att ta reda på hur en lag om anonyma vittnen kan vara ett effektivt sätt att få fler att vittna i brottmål som anknyter till gängkriminalitet. För att vi därefter ska kunna värdera om en lag om anonyma vittnen bör införas i Sverige eller inte. Värderingen om en lag om anonyma vittnen bör införas eller inte har som tidigare nämnt för avsikt att ske genom en bedömning av värdet mellan de främjande och hindrande faktorerna. Den första frågan kompletteras med en underfråga och utifrån studiens syfte formulerades följande frågeställningar:

Hur kan en lag om anonyma vittnen vara effektiv i den betydelsen att den kan leda till att vittnesbenägenheten ökar i brottmål som anknyter till gängkriminalitet hos personer med en tidigare koppling till kriminella gäng och kriminella nätverk?

Finns det uppfattningar om andra alternativa åtgärder med bättre effekt än en lag om anonyma vittnen hos respondenterna? Hur ser alternativen ut och hur upplevs deras effektivitet?

Sammanfattningsvis kan vi utifrån resultatet från samtliga intervjuerna samt med en analys, dra slutsatser om att det finns både främjande och hindrande faktorer för hur en lag om anonyma vittnen ska vara effektiv i den betydelsen att vittnesbenägenheten ökar i brottmål som anknyter till gängkriminalitet hos personer med tidigare koppling till gängkriminalitet och kriminella nätverk.

En lag om anonyma vittnen kan enligt en del av respondenter mkb vara effektiv i den betydelsen att vittnesbenägenheten kan öka hos personer med en tidigare koppling till kriminella nätverk och gäng, om dessa känner samhörighet med samhällets normer och värderingar. Vittnesbenägenheten kan på så sätt ökas av främjande faktorer som att personer med en tidigare koppling till gängkriminalitet och kriminella nätverk känner ett deltagande och en inkludering till samhället. Det finns enligt respondenterna mkb också andra främjande faktorer för hur en lag om anonyma vittnen kan vara effektiv och öka vittnesbenägenheten. Exempelvis att det anonyma skyddet fungerar i praktiken, vilket innebär att vittnets identitet inte ska kunna röjas. Respondenterna mkb menar också att en lag om anonyma vittnen kan vara effektiv i den betydelsen att den ökar vittnesbenägenheten av främjande faktorer som att vittnens anhöriga också omfattas av den anonymiteten som utlovas för vittnet.

I studien svarade respondent mkb E att en lag om anonyma vittnen inte alls är effektiv i den betydelsen i att den ökar vittnesbenägenheten i brottmål som anknyter till gängkriminalitet för personer med tidigare koppling till gängkriminalitet och kriminella

nätverk. Respondent mkb E anser att en lag om anonyma vittnen inte är effektiv i den betydelsen att den kan leda till att vittnesbenägenheten ökar i brottmål som anknyter till gängkriminalitet, på grund av hindrande faktorer. Respondent mkb E beskriver att de hindrande faktorerna beror på att hen själv inte känner en tillit till rättssystemet. Respondent mkb E menar att rättssystemet inte kan skydda individen och att identiteten kan röjas av exempelvis kriminella gäng, trots att vittnen garanterats anonymitet. De finns enligt respondenter ukb andra hindrande faktorer som påverkar hur en lag om anonyma vittnen är effektiv i den betydelsen att den ökar vittnesbenägenheten vid brottmål som anknyter till gängkriminalitet. Personer som hoppat av ett gäng kan i vissa fall göra en deal med gänget om att hålla tyst. På grund av dealen kommer en person som hoppat av ett gäng aldrig att vittna, oavsett anonymitet eller inte, menar respondent ukb A.

Vi kan också utifrån frågeställningens kompletterande fråga dra slutsatser om att det finns uppfattningar hos respondenterna mkb och ukb, om alternativa åtgärder med bättre effekt än en lag om anonyma vittnen för att öka vittnesbenägenheten vid brottmål som anknyter till gängkriminalitet för personer med tidigare koppling till gängkriminalitet och kriminella nätverk. Respondenterna mkb har uppfattningar om att ökat skydd från Säpo och andra former av vittnesskyddsprogram hade varit mer effektiv än en lag om anonyma i den betydelsen att vittnesbenägenheten ökat vid brottmål som anknyter till gängkriminalitet hos personer med tidigare koppling till kriminella nätverk och gäng.

Respondenter ukb har uppfattningar om att det finns alternativa åtgärder med en bättre effekt än en lag om anonyma vittnen för att öka vittnesbenägenheten vid brottmål som anknyter till gängkriminalitet för personer med tidigare koppling till gängkriminalitet och kriminella nätverk. Enligt deras uppfattningar kring alternativa åtgärder handlar det om tidiga brottspreventiva åtgärder. En brottspreventiv åtgärd är enligt respondent ukb C att skapa en vi-gemenskap som bidrar till att alla individer, inklusive personer med tidigare koppling till gängkriminalitet och kriminella nätverk känner en inkludering i samhället. Vittnesbenägenheten skulle på så sätt öka enligt respondenterna ukb.

Utifrån det empiriska resultatet framkom det att tre av tre respondenter ukb och en av fyra respondenter mkb ansåg att en lag om anonyma vittnen inte ökar vittnesbenägenheten genom hindrande faktorer vid brottmål som anknyter till gängkriminalitet hos personer med tidigare koppling till gängkriminalitet och kriminella nätverk. Trots att övervägande av samtliga respondenter inte ställer sig positiv till hur en lag om anonyma vittnen kan öka vittnesbenägenheten, så ansåg tre av fyra respondenter mkb att en lag om anonyma vittnen

hade kunnat öka vittnesbenägenheten genom främjande faktorer. Vi bedömer att dessa främjande faktorer för hur vittnesbenägenheten kan öka under anonymitet är av värde för att en lag om anonyma vittnen enligt oss ska kunna införas i svensk lagstiftning. För att på så sätt kunna komma ett steg närmare till att lösa problemet med att personer inte vågar vittna. De främjande faktorerna bedömer vi är av mer värde än att övervägande av respondenterna ställde sig negativa till hur en lag om anonyma vittnen inte kunde öka vittnesbenägenheten på grund av hindrande faktorer. Exempelvis hävdade respondent mkb D att vittnesbenägenheten hade ökat om en lag om anonyma vittnen hade kunnat garantera ett helt säkert anonymt skydd. Enligt respondent mkb D hade ett fullständigt skydd vid vittnesanonymitet motiverat honom att följa lagen att vittna, motivationen att vilja följa en lag är enligt Mathisen en viktig komponent för att en lag ska verka (Mathiesen, 2005, s. 30 – 31).

13.1 Avslutande diskussion

Personer med tidigare koppling till gängkriminalitet och kriminella nätverk är särskilt utsatta vittnen och dessa personer behöver därför ett säkert skydd för att våga och vilja vittna (Motion 2008/09: Ju363). Eftersom få personer med den ovannämnda kopplingen vill vittna idag, finns det enligt oss ett tydligt tecken på att vittnesskyddet som finns inte är tillräckligt (se avsnitt 7.1). Eftersom det råder en allmän vittnesplikt i Sverige anser vi att det bör införas ett vittnesskydd som bättre kan matcha den nuvarande lagstiftningen (SFS 2005:683).

Det påvisar också den internationella tidigare forskningen. I USA skapades som tidigare nämnt ett vittnesskyddsprogram som delvis skulle underlätta för personer med tidigare koppling till gängkriminalitet och kriminella nätverk att vittna. För att på så sätt lösa problemet med att personer inte vittnar på grund av rädsla för hot av kriminella gäng. Den svenska tidigare forskningen visar också genom en rapport från Brå att det sker en otillåten påverkan mot brottsoffer och vittne av organiserad brottslighet (Brå, 2008, s. 8). Det har därför enligt oss varit av relevans att ta reda på hur en lag om anonyma vittnen hade ökat vittnesbenägenheten vid brottmål som anknyter till gängkriminalitet för personer med en tidigare koppling till gängkriminalitet och kriminella nätverk. För att därefter utifrån respondenternas svar på hur en lag om anonyma vittnen kan öka vittnesbenägenheten, värdera om en lag om anonyma vittnen bör införas i Sverige eller inte.

Utifrån våra slutsatser om hur en lag om anonyma vittnen kan vara effektiv i den betydelsen att den ökar vittnesbenägenheten vid brottmål som anknyter till gängkriminalitet

hos personer med tidigare koppling till gängkriminalitet och kriminella nätverk, framkommer det att det finns både främjande och hindrande faktorer som ökar vittnesbenägenheten. Respondenterna ukb och mkb har givit kunskap till studien om vilka faktorer som är främjande och vilka som är hindrande, detta är enligt oss av relevans. Kunskapen om främjande och hindrande faktorer kan ge indikationer på om och hur en lag om anonyma vittnen ska utformas, för att generera så effektivt vittnesbenägenhet som möjligt. Utifrån slutsatserna om att respondenterna ukb och mkb har uppfattningar om det kan finnas alternativa åtgärder med bättre effekt än en lag om anonyma vittnen och hur dessa kan se ut, är också enligt oss av relevans. De uppfattningarna som respondenterna ukb och mkb har, kan enligt oss skapa en förståelse för vad som kan göras för att öka vittnesbenägenheten vid brottmål som anknyter till gängkriminalitet hos personer med tidigare koppling till gängkriminalitet och kriminella nätverk. De ovannämnda kunskaperna kan fylla de luckor som saknas i forskning som behandlar en lags möjligheter att öka vittnesbenägenheten, eftersom den svenska tidigare forskningen tydligt visade att de saknades kunskap kring vad som bör göras för att öka vittnesbenägenheten hos personer med tidigare koppling till gängkriminalitet och kriminella nätverk (se avsnitt 8.2).

Avslutningsvis vill vi stärka vår slutsats om att vi värderade att en lag om anonyma vittnen bör införas i svensk lagstiftning av några respondenters åsikter om främjande faktorer. Vi anser vidare att en lag om anonyma vittnen bör också införas i Sverige för att en lag om anonyma vittnen redan har stiftats, både i delar av Norden och i andra länder (Motion 2009/10:Ju343). Vi anser också att en lag om anonyma vittnen bör införas på den grund att svensk praxis redan har behandlat anonymitet hos vittnen (RH:2001:71). Eftersom att svensk praxis redan behandlat anonymitet av vittnen i en viss utsträckning bör acceptansen för anonyma vittnen vid en eventuell lagstiftning enligt oss förstärkas hos de som ställer sig kritiska (TV4 Nyheterna, 2017, 22 februari).

14. Framtida forskning

Genom förfarandet av denna studie har vi utvecklat ett intresse inför framtida forskning om problemet med att personer med tidigare koppling till gängkriminalitet och kriminella gäng inte vill vittna. Vi anser att det skulle vara intressant att genom statistik ta reda på i vilken utsträckning en lag om anonyma vittnen hade använts och vilka personer den hade använts av, om den skulle appliceras i svensk rättstillämpning.

Det hade även enligt oss varit av intresse att se om det finns långsiktiga konsekvenser av en lag om anonyma vittnen. Förslagsvis genom att utvärdera om en lag om anonyma vittnen hade kunnat leda till en minskning av hot och påtryckning från kriminella gäng och kriminella nätverk, om anonyma vittnen tillämpats i svensk lagstiftning. Vi anser också att det är av relevans att utvärdera hur en lag om anonyma vittnen påverkar rättssäkerheten negativt i den utsträckningen som den kritiserats att göra i dagsläget (TV4 Nyheterna, 2017, 22 februari).

15. Källförteckning

15.1 Tryckt litteratur:

Bryman, A. (2008). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2 uppl. Stockholm: Liber AB.

Cotterrell, R. (1992) *The sociology of Law* 2. uppl. Butterworths: London

Denscombe, M. (2009). *Forskningshandboken - för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. 2 uppl. Lund: Studentlitteratur AB.

Engdahl, O. & Larsson, B. (Red.). (2011). Social kontroll: Övervakning, disciplinering och självreglering. Uppl. 1:1. Malmö: Liber AB

LeCompte & Goetz, 1982 i Bryman, A. *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2 uppl. Stockholm: Liber AB.

Mathiesen, T. (2005). *Rätten i samhället: [en introduktion till rättssociologin]*. Lund: Studentlitteratur

Stejernquist, P. & Widerberg, K. (1989) *Rätten i Samhällsbyggandet* Stockholm: Nordstedt Förlag:

Stuevold Lassen, B. *Knophs oversikt over Norges rett* (1993) Förlag: Universitetsforlaget

15.1.2 Elektronisk litteratur:

Baier, M. (2013) *Social and legal norms: Towards a Socio-legal Understanding of Normativity* Taylor and Francis

Crang, M. & Cook, I. (2007). *Doing ethnographies*. Los Angeles. eBook.

Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet

15. 2 Internetkällor:

Brottsförebyggande Rådet (Brå) (2008) *Hot mot brottsoffer och vittnen*

<https://www.bra.se/nytt-fran-bra/arkiv/nyheter/2008-06-09-hot-mot-brottsoffer-och-vittnen.html> [Hämtad: 2017-03-02]

Brottsförebyggande Rådet (Brå) Skinnari J., Weding L., Korsell L (2008) *Otillåten påverkan mot brottsoffer och vittnen: Om ungdomsbrott, relationsvåld och organiserad brottslighet.*

https://www.bra.se/download/18.cba82f7130f475a2f180007096/1371914723985/2008_8_otillaten_paverkan_brottsoffer_vittnen.pdf [Hämtad: 2017-02-22]

Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, artikel 6 (2017)

http://www.manskligarattigheter.se/dm3/file_archive/020521/bb9e3648d3ba4bc99876ca6c6485a221/europa_501104.pdf [Hämtad: 2017-03-08]

Fryshuset, *om Fryshuset* (2017) <http://fryshuset.se/om-fryshuset/> [Hämtad: 2017-03-23]

Kristdemokraterna, Göran Hägglund (2014) *Tillåt anonyma vittnen för att komma åt gängbrottslighet* <https://www.kristdemokraterna.se/Media/Nyhetsarkiv/Tillat-anonyma-vittnen-for-att-komma-at-gangbrottslighet/> [Hämtad: 2017-03-06]

Kristdemokraterna, Caroline Szyber (2013) *Bekämpa gängkriminaliteten - från ord till handling*

<https://kristdemokraterna.se/wpcontent/uploads/2016/11/Bekampagangkriminaliteten2013.pdf>
[Hämtad: 2017-03-08]

Polisen, *Vara vittne* (2016)

<https://polisen.se/Utsatt-for-brott/Efter-polisanmalan/Vittne/>[Hämtad: 2017-03-08]

TT (2010, 26 maj) *Rättegångsvittne skjutet i Malmö*. Svenska Dagbladet [Hämtad 2017-04-05] <http://www.svd.se/rattegangsvittne-skjutet-i-malmo> [Hämtad: 2017-05-03]

TV4 Nyheterna (2017, 22 februari) *Debatt om anonyma vittnen: "Tänk dig ett anonymt vittne för ett brott du inte begått"*

<http://www.tv4.se/nyheterna/klipp/debatt-om-anonyma-vittnen-t%C3%A4nk-dig-ett-anonymt-vittne-f%C3%B6r-ett-brott-du-inte-beg%C3%A5tt-3805032> [Hämtad 2017-02-23]

Åklagarmyndigheten (2017) *Organiserad brottslighet*

<https://www.aklagare.se/om-brottsligheten/organiserad-brottslighet/> [Hämtad: 2017-02-23]

15.3 Offentligt tryck:

Lov om rettergangsmåten i straffesaker (Straffeprocessloven) Kapitel 10

https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1981-05-22-25/KAPITTEL_3-1#KAPITTEL_3-1

Motion 2011/12:Ju284 *Anonymitet för vittnen*

http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/motion/anonymitet-for-vittnen_GZ02Ju284

Motion 2009/10:Ju343 *Sekretessbelagd identitet vid vittnesmål i domstol*

http://riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/motion/sekretessbelagd-identitet-vid-vittnesmal-i-domstol_GX02Ju343

15.4 Rättskällor:

Riksdagen.36 kap. Rättegångsbalken (RB) (1942:740) Om vittnen

http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/rattegangsbalk-1942740_sfs-1942-740

15.5 Rättsfall:

Rättsfall RH 2001:71. *Uppläsning ur utskrift av vittnesförhör som upptagits under förundersökningen där försvararen inte fått kännedom om vittnets identitet har tillåtits som bevis.*

15.6 Vetenskapliga artiklar:

Carr, J 2016, 'KILL THE SNITCH: HOW HENRIQUEZ-RIVAS AFFECTS ASYLUM ELIGIBILITY FOR PEOPLE WHO REPORT SERIOUS GANG CRIMES TO LAW ENFORCEMENT', *Washington Law Review*, 91, 3, pp. 1313-1354, Academic Search Complete, EBSCOhost, viewed 22 February 2017.

McDonough, KM 2013, 'Combating Gang-Perpetrated Witness Intimidation with Forfeiture by Wrongdoing', *Seton Hall Law Review*, 43, 4, p. 1283, Publisher Provided Full Text Searching File, EBSCOhost, viewed 23 February 2017.

Montanino, F 1987, 'Unintended Victims Of Organized Crime Witness Protection', *Criminal Justice Policy Review*, 2, 4, p. 392-408, Scopus®, EBSCOhost, viewed 22 February 2017.

Le Roux-Kemp, A. (2010). Witness Anonymity and the South African Criminal Justice System [article]. *South African Journal Of Criminal Justice*, (3), 351.

Appendix

Intervjuguide

Intervjuer med personer som arbetar med individer som har eller har haft en tidigare kriminell livsstil

Arbetsroll

Du får gärna börja med att beskriva din arbetsroll på Fryshuset

Vad var det som gjorde dig intresserad av yrket?

Synen på den rådande våldsbrottsligheten

Hos er på Fryshuset, som du nämnde tidigare så befinner det sig människor som har en risk att påbörja en kriminell livsstil men även kanske tidigare har haft en kriminell livsstil, vad tror du är en avgörande faktor för att en individ ska avbryta den kriminella livsstilen?

Hur ser du på de här våldsbrotten som har ägt rum den senaste tiden?

Vittne till ett brott

Vi vet ju att det är så idag att människor inte vill vittna mot dessa våldsbrott, vad tror du man hade kunnat göra för att fler ska vilja vittna?

Varför tror du att de inte vågar vittna?

Har du själv någon gång varit vittne till ett brott?

Valde du att vittna då?

Vad hände när du inte valde att vittna?

Anonyma vittnen

Hur ställer du dig personligen till förslaget om anonyma vittnen som lösning på att fler vill vittna och att färre ska utsättas för hot och påtryckningar?

Men vad tror du behövs göras för att fler ska vittna?

Hur tror du att en person med tidigare kriminell bakgrund ser på förslaget om anonyma vittnen? Om det skulle kunna underlätta för tidigare gängmedlemmar att kunna vittna?

Intervjuer med personer med en tidigare koppling till gängkriminalitet och kriminella nätverk

Arbetsroll/kriminella livsstil

Du får gärna börja med att beskriva din arbetsroll eller din koppling till Fryshuset

Vad fick dig att bli intresserad av detta yrket?

Synen på den rådande våldsbrottsligheten

Hos er på Fryshuset befinner det sig både personer med en kriminell bakgrund men även dom som fortfarande befinner sig i kriminella kretsar. Vad anser du är en avgörande faktor för att en individ ska bryta med sin kriminella livsstil?

Hur ser du på de våldsbrott som har ägt rum den senaste tiden?

Vittne till ett brott

Har du själv någon gång varit vittne till ett brott?

Anonyma vittnen

Hur ställer du dig personligen till förslaget om anonyma vittnen som lösning på att fler vill vittna och att färre ska utsättas för hot och påtryckningar?

Tror du att det är en lösning på att fler skulle vilja vittna?

Alternativa åtgärder kring att fler vill vittna

Bortsett från anonyma vittnen, vad tror du det finns för alternativa lösningar på dagens vittnessituation?

Kompletterande frågor

Tror du att andra personer med en tidigare kriminell bakgrund hade ställt upp som anonymt vittne och hur tror du de hade resonerat kring detta?

Tror du att andra personer med en tidigare kriminell bakgrund hade ställt upp som anonymt vittne i brottmål som anknyter till gängkriminalitet och kriminella nätverk?

Tror du att du hade kunnat tänka dig att ställa upp som anonymt vittne i brottmål som anknyter till gängkriminalitet och kriminella nätverk?

Hade du ställt upp som anonymt vittne i brottmål som anknyter till gängkriminalitet och kriminella nätverk om rättssystemet hade varit vattentätt och man hade kunnat bli garanterad sin säkerhet?